

ДОПОВІДЬ ЩОДО СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

1 СЕРПНЯ 2020 – 31 СІЧНЯ 2021

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

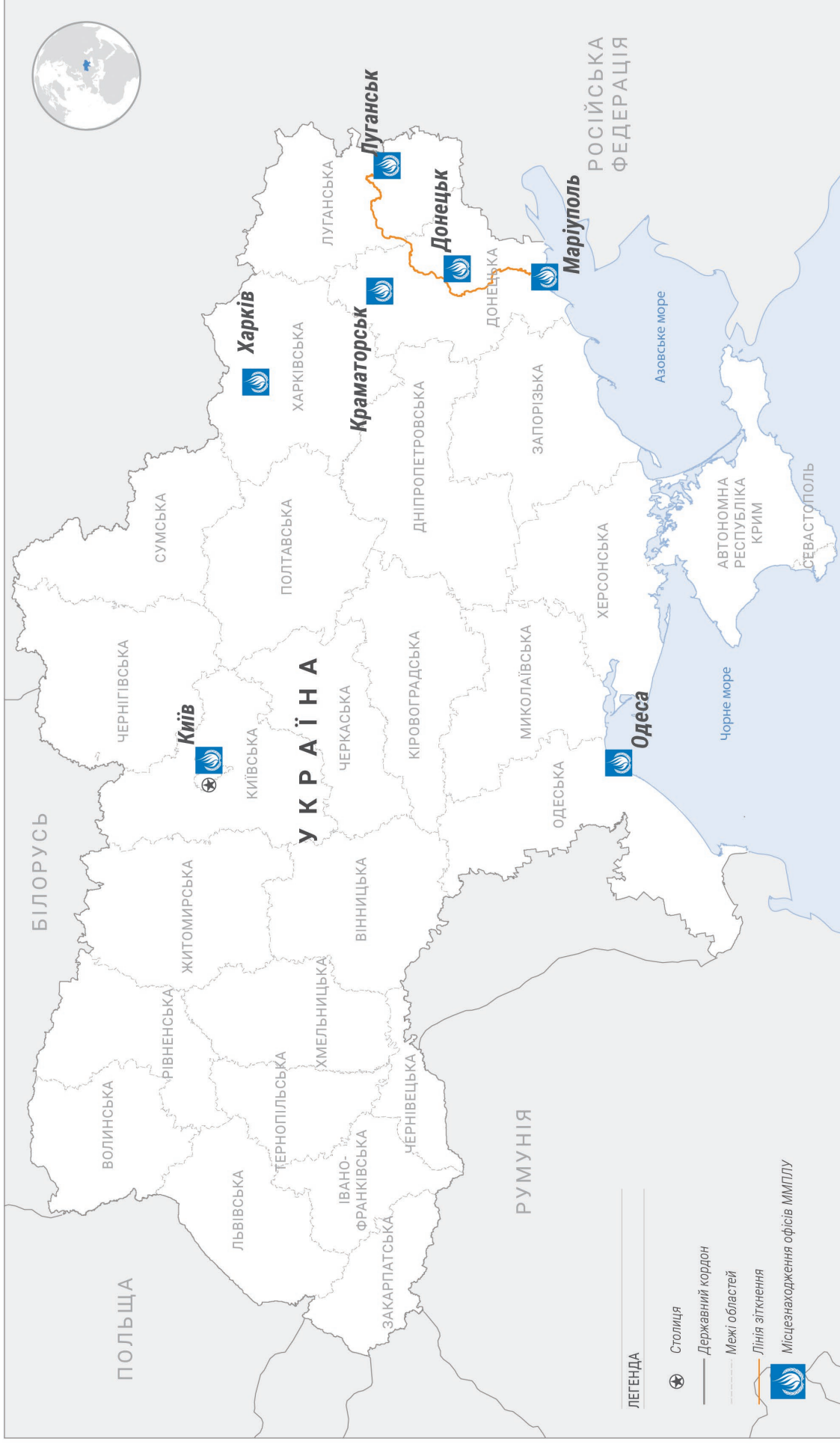
Зміст

I.	Резюме.....	1
II.	Методологія УВКПЛ.....	3
III.	Вплив бойових дій	7
A.	Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення	7
1.	Жертви серед цивільного населення.....	7
2.	Жертви серед цивільного населення за весь період конфлікту.....	8
3.	Напади на цивільні об'єкти.....	8
B.	Вплив конфлікту і COVID-19 на населення у зоні конфлікту.....	9
1.	Засоби правового захисту та відшкодування завданої шкоди для цивільних осіб, які постраждали від конфлікту.....	9
2.	Свобода пересування в умовах COVID-19	10
3.	Право на соціальне забезпечення.....	11
4.	Особи, зниклі безвісти	12
IV.	Право на свободу та особисту недоторканість	13
A.	Доступ до місць тримання під вартою.....	13
B.	Свобільні затримання, катування та жорстоке поводження.....	13
1.	На території, яка контролюється Урядом	13
2.	На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками».....	14
V.	Відправлення правосуддя та відповідальність	16
A.	Відправлення правосуддя.....	16
1.	Відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із конфліктом	16
2.	Вплив COVID-19 на відправлення правосуддя	18
3.	Конституційна криза і верховенство права	18
B.	Відповідальність за порушення прав людини	19
1.	Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані	19
2.	Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті в Одесі 2 травня 2014 року	19
3.	Відповідальність за тяжкі порушення прав людини, вчинені у контексті збройного конфлікту	20
VI.	Громадянський простір та основоположні свободи	20
A.	Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання.....	20
B.	Свобода думки та вираження поглядів	21
C.	Свобода релігії або переконань.....	21
D.	Дискримінація, насильство і прояви нетерпимості	22
E.	Право на участь в управлінні державними справами.....	23
F.	Мовні права.....	24
VII.	Не залишати нікого осторонь – соціально-економічні права.....	25
A.	Бездомні особи	25
B.	Особи з інтелектуальною та психосоціальною інвалідністю	27
C.	Право на освіту.....	28
VIII.	Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі (Україна) тимчасово окупованих Російською Федерацією.....	29
A.	Свобода релігії або переконань.....	29
B.	Примусове переміщення і депортація.....	30
C.	Права осіб, взятих під варту.....	31
IX.	Технічне співробітництво та розбудова спроможностей	32
X.	Висновки та рекомендації.....	33

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

СТАНОМ НА 15 ЛЮТОГО 2021 РОКУ

ЛЮТИЙ 2021

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній для позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Створено: 15 лютого 2021 року Джерело: ММПЛУ, УВКПЛ Контакт: imsupport@ohchr.org ohchr.org standup4humanrights.org

I. Резюме

1. Ця тридцять перша доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні охоплює період з 1 серпня 2020 року до 31 січня 2021 року. Вона підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні (ММПЛУ).¹
2. У порівнянні з попереднім звітним періодом ситуація щодо безпеки суттєво покращилася після угоди про застосування заходів з посилення режиму припинення вогню, яка набула чинності 27 липня 2020 року. У результаті активних бойових дій із застосуванням легкого озброєння і стрілецької зброї було поранено трьох цивільних осіб. Жертвами вибухів мін та вибухонебезпечних пережитків війни стали 36 цивільних осіб (вісім загиблих і 28 поранених). Від початку конфлікту УВКПЛ зафіксувало загалом загибель 3 375 цивільних осіб. За оцінками, кількість поранених цивільних осіб перевищує 7 000.
3. Упродовж звітного періоду сталися чотири напади на цивільні об'єкти, зокрема об'єкти водопостачання і каналізації. Це значно менше, ніж у попередній період, проте УВКПЛ стурбоване тим, що через такі напади працівники цих об'єктів продовжують наражатися на небезпеку.
4. Свобода пересування в зоні конфлікту була серйозно обмежена заходами реагування на COVID-19, що негативно позначилося на правах цивільного населення на сімейне життя, здоров'я, працю, соціальне забезпечення і достатній життєвий рівень. Поліпшення свободи пересування дозволило б підтримати контакти між людьми, які живуть по обидва боки від лінії зіткнення, зміцнити соціальні та сімейні зв'язки й знизити негативний вплив конфлікту на цивільне населення.
5. В той час, як останніми роками скоротилася кількість випадків катувань і жорстокого поводження, пов'язаних з конфліктом, зокрема тих, що, ймовірно, були вчинені Службою безпеки України (СБУ), УВКПЛ виявило стійку тенденцію щодо застосування катувань і жорстокого поводження працівниками правоохоронних органів у випадках, не пов'язаних з конфліктом, особливо застосування насильства з боку поліції. Відсутність відповідальності в таких випадках викликає стурбованість.
6. На території, яка контролюється самопроголошеною «Донецькою народною республікою»,² УВКПЛ зафіксувало 12 випадків свавільного затримання, більшу частину з яких було вчинено «міністерством державної безпеки». На території, яка контролюється самопроголошеною «Луганською народною республікою»,³ УВКПЛ зафіксувало вісім випадків свавільного тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, вчинених «міністерством державної безпеки» або «поліцією». Тоді як на території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ користувалося безперешкодним доступом до місць тримання під вартою, діяльність УВКПЛ на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», з червня 2018 року вкрай обмежена. Постійна відмова у доступі до місць позбавлення волі, попри численні запити, не дозволяє УВКПЛ здійснювати моніторинг поводження з затриманими та умов тримання під вартою. Це викликає особливе занепокоєння в контексті поширених тверджень, що заслуговують на довіру, про випадки катування і жорстокого поводження як із затриманими у зв'язку з конфліктом, так і з іншими затриманими. УВКПЛ знову

¹ ММПЛУ була розміщена в Україні 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини на всій території України, з особливою увагою до Автономної Республіки Крим, східних і південних регіонів України, та подання відповідних доповідей і внесення рекомендацій Урядові та іншим сторонам щодо розв'язання проблем у галузі прав людини. Докладніше див. Рада ООН з прав людини, Доповідь Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні, 19 вересня 2014 року, A/HRC/27/75, пп. 7-8, за посиланням www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf.

² Надалі – «Донецька народна республіка».

³ Надалі – «Луганська народна республіка». Заради стислості у цьому тексті «Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка» разом називатимуться самопроголошеними «республіками».

закликає надати незалежним міжнародним спостерігачам, включно з УВПКЛ, безперешкодний конфіденційний доступ до місць позбавлення волі та до затриманих. Додаткові обмеження діяльності УВКПЛ на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», які посилюються під час звітного періоду, також мають бути усунені.

7. УВКПЛ продовжує виявляти недоліки у відправленні правосуддя у справах, пов'язаних з конфліктом, в тому числі брак можливостей повного перегляду справ осіб, щодо яких здійснювалося спеціальне судове провадження (*in absentia*). УВКПЛ також стурбоване подіями в Конституційному суді України (КСУ) і тим, як це може негативно відбитися на верховенстві права і ситуації з правами людини в Україні після рішення КСУ в жовтні 2020 року про визнання неконституційними деяких положень стосовно подання фінансових декларацій посадовими особами.

8. За звітний період УВКПЛ зафіксувало 18 нових нападів на журналістів та інших працівників засобів масової інформації (ЗМІ), правозахисників, громадських і політичних активістів, лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів (ЛГБТІ) або осіб, які їх підтримують, представників національних меншин, а також політичних діячів опозиційних політичних партій, які вважаються «проросійськими». Ненастання відповідальності за минулі напади також викликає занепокоєння. Здебільшого поліція належним чином забезпечувала безпеку мирних зібрань, однак УВКПЛ зазначає, що обмеження у зв'язку з COVID-19 застосовувалися вибірково.

9. Чотири напади з тих, що були задокументовані УВКПЛ, були спрямовані на захисників прав жінок⁴ і екоактивістів у зв'язку з їхньою громадською діяльністю, один з яких стався на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою». Працівники ЗМІ, журналісти та блогери, зокрема ті, які висвітлюють питання корупції або заходи із запобігання пандемії, також зазнавали погроз і нападів. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», озброєні групи свавільно затримували людей за публікації в соціальних мережах.

10. Декілька релігійних громад на території, яка контролюється озброєними групами, продовжили стикатися з обмеженнями свободи релігії або переконань.

11. На території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ також задокументувало випадки мови ворожнечі проти національних меншин, зокрема російськомовних і угорськомовних осіб, ромів та іноземних студентів.

12. Беручи до уваги набрання чинності 16 січня 2021 року деяких положень Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» і пов'язані з цим інциденти, УВКПЛ рекомендує як найскоріше ухвалити закон про захист прав національних меншин, яким будуть також захищені їх мовні права.

13. Перший тур загальнонаціональних місцевих виборів відбувся 25 жовтня 2020 року, за винятком 18 новостворених громад у Донецькій і Луганській областях, де Центральна виборча комісія визнала проведення виборів неможливим через міркування безпеки, пов'язані з конфліктом на сході, що триває, і загрозу терористичних актів, а також в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, тимчасово окупованих Російською Федерацією (надалі – Крим)⁵ та території, яка контролюється озброєними групами. Відсутність ясності щодо органів влади на місцях в Донецькій та Луганській областях може негативно позначитися на наданні соціальних, адміністративних та інших найважливіших послуг місцевим жителям.

14. Через кризу, пов'язану з COVID-19, в Україні посилюється нерівність, дискримінація та соціальна відчуженість, особливо бездомних осіб. УВКПЛ також дослідило становище понад сорока тисяч осіб з інтелектуальною і психосоціальною інвалідністю, які визнані недієздатними, що не дає їм можливості користуватись основними правами.

⁴ Цей термін відноситься до жінок і дівчат, які у своїй діяльності просувають або захищають права людини, а також до осіб статей, які захищають права жінок або у своїй діяльності просувають права, пов'язані з гендерною рівністю, як визначено в доповіді Спеціального доповідача з питань про становище правозахисників, 20 грудня 2010 року, A/HRC/16/44.

⁵ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 73/263, *Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна*, A/RES/73/263 (22 грудня 2018 року), п. 11.

15. УВКПЛ стурбоване тим, що на право на освіту може вплинути рішення про запровадження російської мови як «офіційної» в освітніх «установах» на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками».

16. В Криму на свободу релігії, зокрема свободу віросповідання Православної церкви України та Свідків Єгови, вплинуло неправомірне застосування законодавства Російської Федерації окупаційною владою Російської Федерації⁶ на окупованій території. Суди продовжували видавати накази про депортацію і примусове переміщення громадян України, яких Російська Федерація не вважає особами, що мають право на проживання у Криму. УВКПЛ також зафіксувало порушення прав людини у зв'язку з умовами тримання під вартою та поведінням з українськими громадянами, які знаходяться у місцях тримання під вартою в Криму і Російській Федерації.

17. УВКПЛ працювало над розбудовою спроможностей України щодо зміцнення стандартів прав людини в сфері врядування, зокрема шляхом адвокації виконання попередніх рекомендацій УВКПЛ з огляду на вплив COVID-19 і відправлення правосуддя у справах, пов'язаних з конфліктом. Крім того, УВКПЛ передавало свої технічні знання і досвід різним національним суб'єктам, як-от міністерствам, Парламенту, судам, інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, військовим, правоохоронним органам, громадянському суспільству, зокрема правозахисникам.

II. Методологія УВКПЛ

18. Доповідь ґрунтується на інформації, отриманій під час 91 виїзду на місце, семи відвідувань місць тримання під вартою, моніторингу 56 судових засідань і 37 зібрань та 1 108 інтерв'ю з жертвами та свідками порушень прав людини,⁷ а також із родичами жертв та їхніми адвокатами, представниками Уряду, громадянського суспільства та іншими співрозмовниками. Інформація для доповіді також отримувалася шляхом аналізу судових документів, офіційних звітів, відомостей з відкритих джерел та інших відповідних матеріалів. Висновки ґрунтуються на перевірній інформації, зібраній із первинних та вторинних джерел, які оцінені як надійні та достовірні. Висновки включаються до доповіді за умови, що дотримано стандарт доведення, який передбачає наявність «достатніх підстав», а саме тоді, коли, спираючись на сукупність перевіреної інформації, звичайний розсудливий спостерігач мав би достатні підстави вважати, що описані факти дійсно мали місце, і коли робляться правові висновки, що ці факти відповідають усім елементам складу порушення. Хоча УВКПЛ не може надати вичерпного викладу всіх порушень на території України, воно отримує та перевіряє інформацію з допомогою низки засобів відповідно до своєї методології та ґрунтує висновки на окремих перевірених випадках.

19. УВКПЛ застосовує такий самий стандарт доведення і під час документування жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом.⁸ Іноді документування випадків, що призвели до жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, може зайняти певний час, перш ніж будуть зроблені висновки, що означає, що кількість жертв серед цивільного населення переглядається, тільки-но з'являється нова інформація.

20. Інформація в цій доповіді використовується за умови інформованої згоди всіх джерел щодо її використання, а також оцінки УВКПЛ ризику шкоди, яку може заподіяти таке використання. Такий підхід може приводити до видалення даних, за якими можна ідентифікувати особу, для забезпечення конфіденційності джерел.

⁶ Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 75/192, *Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна*, A/RES/75/192, п. 12. структури Російської Федерації і їх представників в Криму слід розглядати як «окупаційну владу Російської Федерації». Будь-яке посилення на органи та посадових осіб Російської Федерації в Криму в цій доповіді слід розуміти як посилення на окупаційну владу Російської Федерації.

⁷ 3 513 чоловіками та 577 жінками.

⁸ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, з 16 лютого до 15 травня 2019 року, п. 20, доступну за посиланням, https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Feb-15May2019_UA.pdf.

21. Доповідь спирається також на взяті Україною зобов'язання щодо досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятих на Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року (див. ілюстрацію нижче).

Цілі сталого розвитку (ЦСР), прийняті на Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року

УКРАЇНА: ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ В РЕЗУЛЬТАТІ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ У 2020 РОЦІ

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Дата створення: 25 лютого 2021 р. Автор: OHCHR ERS Джерело: УВКПЛ ММПЛУ Контакти: imsupport@ohchr.org

III. Вплив бойових дій

«Усі питають нас: «Як ви можете тут жити?» Моя відповідь завжди однакова: «А куди нам ще дітисся?»

– Директор школи в селищі поруч з лінією зіткнення.

A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення

ХРОНОЛОГІЯ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ за період з 1 січня 2018 р. до 31 січня 2021 р.

Дата створення: 24 лютого 2021 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

22. Після того, як Тристороння контактна група уклала угоду про застосування заходів з посилення режиму припинення вогню, що набула чинності 27 липня 2020 року, ситуація щодо безпеки зони конфлікту в Донецькій та Луганській областях значно покращилася.⁹ За повідомленнями Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ) в Україні, протягом звітного періоду кількість порушень режиму припинення вогню зменшилася на 93 відсотки у порівнянні з попередніми шістьма місяцями (з 116 900 до 8 484). Це призвело до різкого скорочення жертв серед цивільного населення внаслідок активних бойових дій та пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури.

23. Втім, УВКПЛ стикалось із труднощами під час моніторингу впливу конфлікту на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», через посилення обмежень в роботі УВКПЛ на цій території. Озброєні групи «Луганської народної республіки» мають зняти обмеження з роботи УВКПЛ на території, яку вони контролюють.

1. Жертви серед цивільного населення

24. З 1 серпня 2020 року по 31 січня 2021 року УВКПЛ зафіксувало 41 випадок загибелі або поранення цивільних осіб: вісім загиблих (сім чоловіків і одна жінка) і 33 поранених (24 чоловіків, п'ять хлопчиків, три жінки та одна дівчинка), що на 58,2 відсотки менше у порівнянні з попередніми шістьма місяцями (17 загиблих і 81 поранений).

25. У результаті активних бойових дій¹⁰ три цивільні особи дістали поранень (усі в с. Олександрівка Донецької області, яка контролюється озброєними групами): 12 листопада 2020 року двоє чоловіків отримали поранення внаслідок прямого попадання

⁹ Гайді Грау, Спеціальний представник Діючого голови ОБСЄ в Україні та в Тристоронній контактній групі (ТКГ), «Повідомлення для преси Спеціального представника Грау після чергової зустрічі Тристоронньої контактної групи 22 липня 2020 року», Київ, 23 липня 2020 року, доступне за посиланням <http://www.osce.org/chairmanship/457885>.

¹⁰ Артилерійські обстріли, вогонь з безпілотних літальних апаратів (БПЛА), стрілецької зброї та легкого озброєння.

вогню з легкої зброї в їхній будинок; а 30 січня 2021 року чоловік отримав поранення, коли куля потрапила йому в ногу, як він йшов провідати своїх батьків.

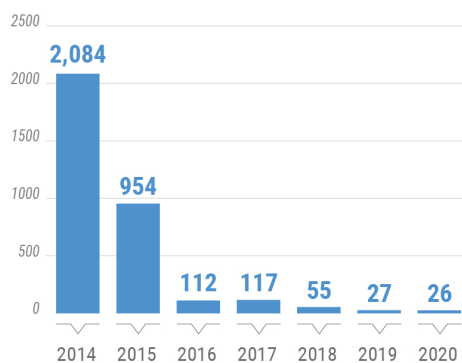
26. 36 цивільних осіб постраждали в результаті інцидентів, пов'язаних із мінами, та поведженням з вибухонебезпечними пережитками війни: восьмеро людей загинули (сім чоловіків і одна жінка) і 28 дістали поранень (20 чоловіків, п'ять хлопчиків і три жінки). Дві інші цивільні особи дістали поранень (один чоловік і одна дівчинка) в результаті дорожньо-транспортної пригоди за участі військових.

27. Наприклад, 3 січня 2021 року був поранений 16-річний хлопчик після детонації вибухового пристрою, який він намагався розібрати вдома в с. Благодатне (Донецька область) на території, яка контролюється Урядом. 6 жовтня 2020 року двоє хлопчиків (віком 15 і 16 років) дістали поранень через детонацію ручної гранати, з якою вони необережно поводилися біля школи у м. Макіївка (Донецька область), яка контролюється озброєними групами. 20 грудня 2020 року чоловік був поранений, коли трактор, яким він керував, наїхав на міну або нерозірваний боєприпас біля с. Кам'янка (Луганська область) на території, яка контролюється Урядом. 17 жовтня 2020 року мешканець території, яка контролюється озброєними групами, отримав важке поранення і помер від втрати крові після підриву на міні у лісовому масиві поблизу смт. Трьохізбенка (Луганська область), яке контролюється Урядом, під час перетину лінії зіткнення поза межами контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КППВ).

2. Жертви серед цивільного населення за весь період конфлікту

28. Упродовж усього періоду тривання конфлікту, зокрема, з 14 квітня 2014 року до 31 січня 2021 року, УВКПЛ зафіксувало 3 077 смертей серед цивільних осіб, пов'язаних з конфліктом (1 828 чоловіків, 1 064 жінок, 99 хлопчиків, 49 дівчаток і 37 дорослих, стать яких невідома). Включно із 298 загиблими на борту літака рейсу МН17 «Малайзійських авіаліній» 17 липня 2014 року, загальна кількість загиблих серед цивільного населення у зв'язку з конфліктом досягла щонайменше 3 375 осіб. За оцінками, кількість поранених цивільних осіб перевищує 7 000.

КІЛЬКІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ЗАГИБЛИХ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІКТОМ за 2014-2020 роки

Дата створення: 24 лютого 2021 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

ПРИЧИНИ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗА ПЕРІОД ІЗ 1 СІЧНЯ ДО 31 ГРУДНЯ 2020 РОКУ

Дата створення: 24 лютого 2021 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

3. Напади на цивільні об'єкти

29. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ продовжило систематично фіксувати інциденти, які стосуються цивільних об'єктів (крім житла цивільного населення). У порівнянні з попереднім шестимісячним періодом кількість нападів на цивільні об'єкти скоротилася з 72 інцидентів (з яких 40 призвели до пошкодження цивільних об'єктів водопостачання та каналізації) у період з 1 лютого до 31 липня 2020 року до 4 інцидентів в період з 1 серпня 2020 року до 31 січня 2021 року, жоден з яких не призвів до пошкоджень.

30. З інцидентів на об'єктах водопостачання та каналізації або поблизу них три були пов'язані з обстрілами: двічі у листопаді на Донецькій фільтрувальній станції в м. Ясинувата (Донецька область) на території, яка контролюється озброєними групами, і один – у грудні на Голмівській водоочисній станції у м. Горлівка (Донецька область), яка контролюється озброєними групами. Четвертий інцидент стався у січні 2021 року, коли

біля робітників, які ремонтували пошкоджений водопровід чистої води, що подає воду з Голмівської водоочисної станції, вівся вогонь зі стрілецької зброї.

31. Ці інциденти не призвели до поранень або пошкоджень, проте поставили під загрозу життя працівників об'єктів водопостачання та каналізації, а також створили загрозу для подачі води цивільному населенню. Крім того, січневий інцидент порушив «вікно тиші», узгоджене спеціально для ремонтних робіт, і затримав постачання чистої води приблизно для 45 000 жителів регіону.

В. Вплив конфлікту і COVID-19 на населення у зоні конфлікту

«Військовослужбовці ЗСУ дали мені п'ять хвилин, щоб зібрати речі і залишити будинок, оскільки хотіли скористатися ним у своїх цілях... Я пішла із подушкою, ковдрою та іншими дрібницями... Мій онук сказав, що повернеться за місяць, але я знала, що конфлікт триватиме довго, і найближчим часом він не повернеться».

– Жінка віком близько 80 років, яка мешкає в селі уздовж лінії зіткнення.

1. Засоби правового захисту та відшкодування завданої шкоди для цивільних осіб, які постраждали від конфлікту

32. УВКПЛ із жалем відзначає, що з початку збройного конфлікту не було запроваджено комплексної державної політики та механізму правового захисту та відшкодування завданої шкоди для цивільних осіб, які постраждали від конфлікту. У зв'язку з цим УВКПЛ вітає розробку «Концепції державної політики захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах збройного конфлікту на території України та подолання його наслідків», яку Комісія з питань правової реформи подала до Офісу Президента України у вересні 2020 року. УВКПЛ вважає, що положення про засоби правового захисту та відшкодування завданої шкоди в цілому відповідають Основним принципам і керівним положенням ООН стосовно права на правовий захист і відшкодування шкоди для жертв грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права,¹¹ і чекає на прийняття і реалізацію цієї Концепції.¹²

33. УВКПЛ стурбоване тим, що Закон «Про Державний бюджет України на 2021 рік» не передбачає фінансування виплат Урядом компенсацій, призначених за рішеннями суду.¹³ Це може негативно вплинути на цивільних осіб, які вимагають правового захисту та відшкодування завданої шкоди за пов'язані з конфліктом порушення прав людини, а також на інші судові рішення.

¹¹ Доступно за посиланням

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/remedyandrepairation.aspx>.

¹² УВКПЛ також відзначає зусилля Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, спрямовані на розробку, на основі консультацій і за участі всіх зацікавлених сторін, комплексного проекту закону стосовно впорядкування та систематизації державної політики на час перехідного періоду, а також визначення основних елементів політики перехідного правосуддя (законопроект «Про державну політику перехідного періоду»). УВКПЛ наголошує, що при розробці політики в галузі правосуддя перехідного періоду уряду слід урахувувати всі його компоненти, зокрема права на встановлення істини, правосуддя, відшкодування завданої шкоди, а також гарантії недопущення порушень. Крім того, політика в галузі правосуддя перехідного періоду повинна розроблятися на основі всеосяжних консультацій з жертвами та громадами, які постраждали від конфлікту.

¹³ Закон України № 1158-IX «Про Державний бюджет України на 2021 рік» доступний за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-IX#Text>.

Право на життя і право на здоров'я

34. Станом на 31 січня 2021 року Міжвідомча комісія з питань встановлення зв'язку інвалідності з пораненнями, пов'язаними з конфліктом,¹⁴ надала 122 цивільним особам з інвалідністю (63 чоловікам і 59 жінкам) такі самі соціальні пільги, що й ветеранам війни. Проте процедура отримання цих пільг залишається трудомісткою і створює надмірний тягар для заявників.

35. УВКПЛ з інтересом відзначило, що під час розгляду справи щодо компенсації за смерть цивільної особи, пов'язаної з конфліктом,¹⁵ Верховний суд ухвалив передати цю справу на розгляд Великої Палати і підготувати правову позицію для всіх судів у таких справах. Велика Палата розпочала розгляд справи 25 листопада 2020 року. Очікується, що він завершиться у першій половині 2021 року.¹⁶

Компенсація за втрату житла і майна

36. 2 вересня 2020 року Кабінет Міністрів вніс зміни до Постанови № 947 про надання компенсації за зруйноване житло.¹⁷ Змінами передбачені положення про механізм грошової компенсації постраждалим цивільним особам, житло яких на території, яка контролюється Урядом, було зруйновано внаслідок бойових дій. Завдяки прийняттю змін до постанови з Державного бюджету 2020 року на ці цілі було виділено 20 млн грн (близько 700 000 дол. США).¹⁸ За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, майже всі виділені кошти були виплачені в розмірі від 230 000 грн. до 300 000 грн. (8 300 – 10 800 дол. США) приблизно 74 цивільним особам. УВКПЛ вітає цей позитивний крок, а також той факт, що у Державному бюджеті на 2021 рік передбачено виділення 114 млн грн (близько 4 млн дол. США) на виплату компенсацій щонайменше 380 постраждалим цивільним особам відповідно до вказаної постанови. Проте обласним і місцевим органам влади не вистачає ясності для розуміння, як постанова виконуватиметься. Крім того, через відсутність документів, що підтверджують право власності, і недостатньої обізнаності про процес виплати компенсацій деякі з постраждалих не користуються правом на компенсацію та мирне володіння майном.

2. Свобода пересування в умовах COVID-19

37. Упродовж звітнього періоду цивільне населення продовжувало стикатися з серйозними обмеженнями права на свободу пересування у зоні конфлікту. З 1 серпня 2020 року до 31 січня 2021 року кількість перетинів лінії зіткнення в обох напрямках скоротилася на 96 відсотків у порівнянні з аналогічним періодом 2019-2020 років (294 000 і 7 117 000 перетинів, відповідно). Особливо постраждали жінки та особи літнього віку, які склали більшість тих, хто перетинали лінію зіткнення до карантину, пов'язаного з COVID-19. За даними ГО «Донбас SOS», яка організувала роботу «гарячої лінії» для розв'язання питань населення, постраждалого від конфлікту, і внутрішньо переміщених осіб (ВПО), найчастіше виникали інформаційні запити про процедури перетину лінії зіткнення. Ці питання становили понад 30 відсотків від загальної кількості звернень.

38. З 15 жовтня до 10 листопада 2020 року Уряд призупинив роботу «Станіці Луганської» – єдиного КПВВ, що працював у Луганській області. Станом на 31 січня 2021 року в Луганській області не відкрилися ще два КПВВ – в м. Щастя і м. Золоте – попри відповідну домовленість від 10 листопада 2020 року. У Донецькій області лише обмежена кількість людей змогли перетнути лінію зіткнення через обмеження, запроваджені «Донецькою народною республікою». Ті, хто залишав територію, яка контролюється самопроголошеною «республікою», були змушені підписати заяву про

¹⁴ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 листопада 2019 року до 15 лютого 2020 року, п. 35, доступна за посиланням https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_UA.pdf.

¹⁵ Див. Ухвалу Касаційного цивільного суду Верховного Суду у справі № 635/6172/17 від 18 листопада 2020 року за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92997183>.

¹⁶ Див. Ухвалу Великої Палати Верховного Суду у справі № 635/6172/17 від 25 листопада 2020 року за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93302478>.

¹⁷ Доступна за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-2020-%D0%BF#Text>.

¹⁸ Для отримання додаткової інформації див. <https://mtot.gov.ua/ua/u-2020-roci-74-gromadjan-otrimali-kompensaciju-za-zrunovane-jitlo-v-donecki-ta-luganski-oblastjah>.

те, що вони не зможуть повернутися допоки епідеміологічна ситуація не покращиться.¹⁹ Такі обмеження продовжували негативно впливати на цивільне населення та права людей на сімейне життя, здоров'я, роботу, соціальне забезпечення і достатній життєвий рівень. УВКПЛ наголошує на необхідності відновлення роботи всіх КПВВ у Донецькій області із запровадженням чітких заходів із запобігання поширенню COVID-19. Це дозволило б підтримати контакти між людьми, які мешкають по обидва боки від лінії зіткнення, зміцнити соціальні та сімейні зв'язки та знизити негативний вплив конфлікту на цивільне населення.

39. УВКПЛ вітає зміни до Постанови Кабінету Міністрів № 815, що передбачають гуманітарні підстави для перетину лінії зіткнення через КПВВ у Донецькій і Луганській областях.²⁰ Ще одним позитивним кроком стало зобов'язання Уряду забезпечити наявність безкоштовних експрес-тестів для імуноферментного аналізу (ІФА) в усіх КПВВ. Утім, УВКПЛ зазначає, що наразі безкоштовні ІФА-тести доступні тільки на КПВВ «Новотроїцьке», і лише невелика кількість людей зробили їх через обмежену кількість тестів і медичного персоналу. Водночас на КПВВ «Станиця Луганська» ІФА-тестів не було, а тест для аналізу полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР-тест) коштує 1 250 грн (45 дол. США).²¹

40. УВКПЛ також вітає ухвалу Донецького окружного адміністративного суду від 23 грудня 2020 року.²² Суд виніс рішення на користь особи, якій було відмовлено у в'їзді на територію, яка контролюється Урядом, з території, яка контролюється озброєними групами, через її нездатність встановити мобільний додаток «Дій.Вдома»²³ для відстеження пересування з метою протидії поширенню COVID-19. Суд визнав, що у цій ситуації застосовані заходи не були пропорційними поставленій меті та порушували основоположні права людини. Суд зобов'язав Державну прикордонну службу відшкодувати позивачеві моральну шкоду в розмірі 10 000 гривень (близько 350 дол. США).

3. Право на соціальне забезпечення

41. Попри активні правозахисні зусилля міжнародних і національних організацій з метою усунення зв'язку між виплатою пенсій і реєстрацією ВПО, а також рішення Верховного суду від 2018 року у «зразковій справі» про поновлення пенсійних прав ВПО, пенсійні виплати якої були припинені на підставі вимог про верифікацію,²⁴ пенсіонери, зареєстровані як мешканці території, яка контролюється озброєними групами, як і раніше мають реєструватися як ВПО, щоб мати можливість отримувати свої пенсії.

42. УВКПЛ вітає рішення «Ощадбанку» продовжити термін дії банківських карт пенсіонерів з-поміж ВПО до 1 березня 2021 року з огляду на пандемію COVID-19,

¹⁹ Див. УВКПЛ, *Вплив пандемії COVID-19 на права людини в Україні*, грудень 2020 року, пп. 20-21, https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_COVID-19_HR_impact_UA.pdf.

²⁰ Див. Постанову Кабінету Міністрів № 1161 від 25 листопада 2020 року, п. 22.2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1161-2020-%D0%BF#n36>, якою було внесено зміни до Постанови Кабінету Міністрів №815, доступної за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2019-%D0%BF#Text>.

²¹ Експрес-тести на COVID-19 є також у двох пунктах перетину (Каланчак і Чонгар) на адміністративній межі (АМ) з Кримом.

²² Справа № 200/8028/20-а за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93743723>. БФ «Право на захист» надає правову допомогу позивачеві в цій справі.

²³ Позивачка провела три дні, з 24 по 26 червня 2020 року, на КПВВ «Новотроїцьке». Крім того, Державна прикордонна служба України відмовила кільком іншим особам у доступі на територію, яка контролюється Урядом, з території, яка контролюється озброєними групами, пославшись на внутрішній наказ Командувача Операції об'єднаних сил. Цивільним особам не дозволили перетин через те, що вони не могли встановити мобільний додаток. Це питання було вирішене лише частково після втручання кількох правозахисних і гуманітарних організацій.

²⁴ «Зразковою справою» є рішення, ухвалене Верховним судом як типові для стандартизації судової практики у випадках, коли в суд подається багато схожих позовів. Більш детальна інформація про це рішення міститься в *Довідці УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, 16 серпня - 15 листопада 2018 року, стор. 38, www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/24thReportUkraineAugust_November2018_UKRANIAN.pdf.

звільнивши пенсіонерів-ВПО від обов'язку регулярно підтверджувати свою реєстрацію як ВПО. Це означало, що особи, які проживають на території, яка контролюється озброєними групами, не повинні були перетинати лінію зіткнення для проходження ідентифікації та не наражалися на складні умови перетину, зокрема обмеження, пов'язані з COVID-19. Однак УВКПЛ зазначає, що це є тимчасовим заходом, тоді як загальний підхід до виплати пенсій не змінився.

43. УВКПЛ стурбоване тим, що державний банк «ПриватБанк» відмовився обслуговувати цивільних осіб, зареєстрованих на території, яка контролюється озброєними групами, які не змогли пред'явити довідку ВПО.²⁵ Уперше про цю вимогу було повідомлено у 2019 році, однак у 2020 році про неї повідомило більше людей. За даними «Донбас SOS», у 2020 році банк відмовився обслуговувати щонайменше 54 осіб, змушуючи їх зареєструватися як ВПО. УВКПЛ зазначає, що це може розглядатися як дискримінація, оскільки ВПО мають користуватися правами нарівні з іншими громадянами або звичайними жителями країни, в тому числі у питаннях рівного доступу до банківських послуг.

Реєстрація народження

44. УВКПЛ продовжує висловлювати стурбованість тим, що Уряд не запровадив адміністративну процедуру реєстрації народження дітей, народжених на території, яка контролюється озброєними групами, і що такі свідоцтва можна отримати тільки в судовому порядку. За повідомленнями, у 2020 році 8 524 дитини (4 446 хлопчиків і 4 078 дівчаток) народилися на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», і 5 444 – на території, яка контролюється Луганською народною республікою.²⁶ На виконання ухвал судів у 2020 році органи державної влади видали тільки 2 220 свідоцтв про народження дітей, які народилися на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», і 1 429 – дітям, які народилися на території, яка контролюється «Луганською народною республікою». Це створює додаткове фінансове навантаження на родини, які змушені перетинати лінію зіткнення і звертатися до суду з позовом. У результаті, до 65 000²⁷ дітей не мають українських державних свідоцтв про народження, що може перешкоджати їхньому доступу до низки прав, зокрема, соціально-економічних, оскільки вони не матимуть права на отримання державних послуг, як-от рекомендовані щеплення для дітей молодшого віку.

4. Особи, зниклі безвісти

45. 11 листопада 2020 року Президент України доручив Кабінету Міністрів розробити комплексний план щодо забезпечення захисту прав осіб, зниклих безвісти, і членів їхніх сімей, зокрема, забезпечити ефективне функціонування створеної у квітні 2019 року Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, і реєстру осіб, зниклих безвісти.²⁸ Однак станом на 31 січня,²⁹ попри оновлення складу Комісії,³⁰ її робота не розпочалась, секретаріат не було утворено, а відповідне фінансування дотепер не забезпечено.

²⁵ Додаткову інформацію з цього питання опублікувала ГО «Донбас SOS» за посиланням http://www.donbassos.org/privat-spravka-vpo/?fbclid=IwAR0nXuaOrjoJyx9-f7ABCAtQVfjrHrDDWDyMt-aQsTqMCb9Qz_A-D0y1KM0.

²⁶ Дані з розподілом за статтю відсутні.

²⁷ За підрахунками УВКБ ООН.

²⁸ Постанова Кабінету Міністрів № 726 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14 серпня 2019 року.

²⁹ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, з 16 лютого до 15 травня 2019 року, п. 55.

³⁰ Кабінет Міністрів України ухвалив рішення (розпорядження № 915 від 22 липня 2020 року і розпорядження № 1545-р від 9 грудня 2020 року) про розширення складу Комісії з 16 до 22 членів і введення до складу Комісії вищих посадових осіб (заступника Міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій) і представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

IV. Право на свободу та особисту недоторканість

«Усе може закінчитися тим, що я просто отримаю труп мого чоловіка, а вони [озброєні групи] скажуть, що він помер від COVID-19»,

- дружина хворого чоловіка, якого озброєні групи тримають під вартою без зв'язків із зовнішнім світом.

A. Доступ до місць тримання під вартою

46. Протягом звітнього періоду УВКПЛ продовжувало користуватися безперешкодним доступом до офіційних місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом, що дозволило проводити конфіденційні інтерв'ю із затриманими за умов дотримання заходів попередження розповсюдження COVID-19. За період з 1 серпня 2020 року до 31 січня 2021 року УВКПЛ провело інтерв'ю з 17 затриманими та ув'язненими особами (16 чоловіками та однією жінкою) у слідчих ізоляторах у Дніпрі, Херсоні, Маріуполі, Одесі, Старобільську і Вільнянську.

47. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», УВКПЛ продовжували відмовляти у доступі до затриманих і місць тримання під вартою попри неодноразові запити. Це викликає особливе занепокоєння, враховуючи численні твердження, які заслуговують на довіру, про катування і жорстоке поводження у низці установ, а також про умови тримання під вартою, які не відповідають міжнародним стандартам у галузі прав людини.

B. Свавільні затримання, катування та жорстоке поводження

1. На території, яка контролюється Урядом

48. Особи, які, як вважається, є членами або іншим чином пов'язані з самопроголошеними «республіками», продовжують затримуватися всупереч порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом (КПК).³¹ Замість отримання ухвали суду про арешт, правоохоронні органи неправомірно застосовували виняткову процедуру затримання (*in flagrante*)³² до осіб, які нібито давно скоїли кримінальне правопорушення зі вступу до лав самопроголошених «республік». Попри те, що такі дії можуть кваліфікуватися як злочини за статтею 371 Кримінального кодексу,³⁴ вони надалі вчиняються: за звітний період СБУ, Національна поліція і Державна прикордонна служба повідомили про вісім таких арештів. У зв'язку з цим, УВКПЛ зазначає, що 17 вересня 2020 року Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) визнав цю практику свавільною і послався на висновки УВКПЛ стосовно кримінальної справи, пов'язаної з конфліктом, яку було передано на розгляд Суду.³⁵

49. Крім того, УВКПЛ зафіксувало випадки, коли чоловіки, які вважались членами або іншим чином пов'язані з самопроголошеними «республіками», утримувалися СБУ в неофіційних місцях тримання під вартою (напр., у хостелах, готелях або офісах) протягом короткого проміжку часу (зазвичай, на ніч), перш ніж постати перед судом.

³¹ Див. УВКПЛ, *Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні*, квітень 2014 року– квітень 2020 року, пп. 36-39, за посиланням <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-ukr.pdf>.

³² Відповідно до п.1 ч. 1 ст. 208 КПК, особа може бути затримана без ухвали суду, якщо її застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення з метою його попередження або припинення (затримання без ухвали суду).

³³ Інтерв'ю УВКПЛ, 20 жовтня 2020 року.

³⁴ Стаття 371 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за завідомо незаконне затримання, домашній арешт або тримання під вартою.

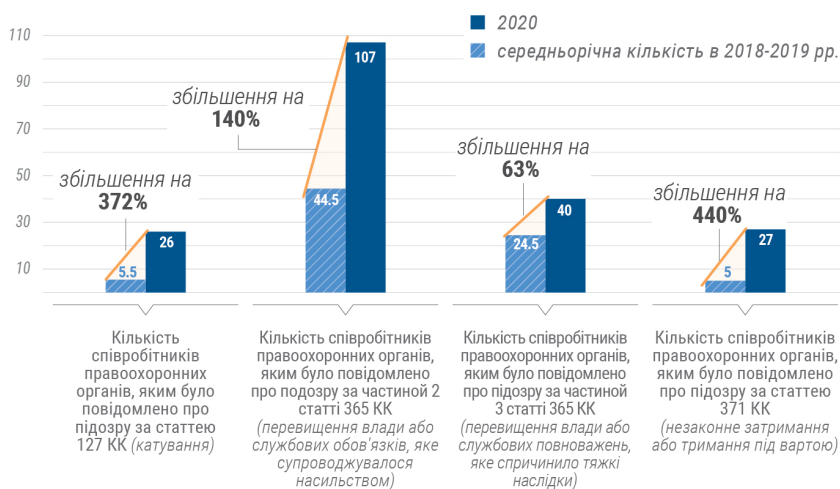
³⁵ Див. ЄСПЛ, Рішення у справі Грубник проти України (*Grubnyk v. Ukraine*), 17 вересня 2020 року, пп. 57, 74-86, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204604>.

Таке тримання під вартою виводило цих осіб з-під захисту закону і позбавляло їх права на доступ до адвоката.

50. Останніми роками скоротилася кількість випадків катувань і жорстокого поводження, пов'язаних з конфліктом. Вважається, що це пояснюється зменшенням випадків тримання під вартою, пов'язаних з конфліктом.³⁶ Проте УВКПЛ продовжує висловлювати занепокоєння триваючою тенденцією застосування катувань і жорстокого поводження працівниками правоохоронних органів, особливо насильства з боку поліції, у випадках, не пов'язаних з конфліктом. Наприклад, увечері 14 січня 2021 року два автомобілі підїхали до двох чоловіків (віком 18 і 19 років), які йшли дорогою в Житомирській області. З автомобілів вийшли близько десяти невідомих осіб у цивільному одязі, один з яких заявив, що є співробітником поліції під прикриттям. Група почала бити двох чоловіків, наказуючи надати інформацію про автомобіль, викрадений раніше того дня, і вимагаючи гроші. Незабаром прибула поліцейська машина, поліцейський підійшов до одного з чоловіків, який лежав на землі, притулив пістолет (який був розряджений, про що чоловіку не було відомо) до його чола і натиснув на гачок. Потім співробітник поліції вдарив чоловіка пістолетом, а потім ударив його ногою по голові. Дві жертви були доставлені у місцевий відділ поліції, де їх змусили зізнатися у викраденні автомобіля.³⁷

51. У більш позитивному контексті УВКПЛ зазначає, що зі створенням у Генеральній прокуратурі в жовтні 2019 року Департаменту процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян з боку правоохоронних органів значно зросла кількість розслідувань і притягнення до відповідальності працівників правоохоронних органів за катування і жорстоке поводження порівняно з попередніми роками.

РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КАТУВАНЬ ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ СТОРОНИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У 2018-2020 РОКАХ

Дата створення: 24 лютого 2021 р. Джерело: Офіс Генерального прокурора

2. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками»

52. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», УВКПЛ зафіксувало 12 випадків свавільних затримань, пов'язаних з конфліктом, здебільшого вчинених «міністерством державної безпеки». Затриманим «висувалося обвинувачення у «шпигунстві», «державній зраді», «організації незаконної озброєної групи або участі в ній» або «хуліганстві». Під час обшуків одного з будинків озброєні чоловіки, які не представилися, протягом декількох годин утримували в машині дружину і доньку затриманого, щоб змусити його свідчити проти себе.³⁹ В іншому випадку чоловіка утримували в ізоляторі тимчасового тримання (ІТТ), який не

³⁶ Див. статистику Офісу Генерального прокурора <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.

³⁷ Інтерв'ю УВКПЛ, 29 січня 2021 року.

³⁸ Інтерв'ю УВКПЛ, 17 листопада, 21 грудня 2020 року і 20 січня 2021 року.

³⁹ Інтерв'ю УВКПЛ, 21 грудня 2020 року.

призначений для тривалого тримання під вартою, понад два роки, незважаючи на численні клопотання його адвокатів про переведення чоловіка в Донецький слідчий ізолятор (СІЗО).⁴⁰

53. УВКПЛ стурбоване долею і станом «заступника начальника» відділення «міністерства державної безпеки» в Новоазовському районі, якого 26 лютого 2020 року затримали та «звинуватили» у «державній зраді». Його тримали в приміщенні «міністерства державної безпеки» за адресою: вул. Шевченка, 26 у Донецьку протягом двох місяців, а потім перевели в місце тримання під вартою «Ізоляція»,⁴¹ де, за повідомленнями, до нього застосовували катування і жорстоке поводження, щоб змусити зізнатися у зраді. Протягом перших двох місяців після затримання сім'я чоловіка намагалася з'ясувати місце його перебування. На їхні запити «голова» «Донецької народної республіки», «офіс уповноваженого з прав людини» і «міністр юстиції» відповідали, що він не був затриманий, при цьому «співробітники» «міністерства державної безпеки» забрали його документи, зокрема паспорт, свідоцтво про народження і дипломи. Родина все ще не може відправляти йому посилки або відвідувати його.⁴²

54. УВКПЛ також стурбоване долею і станом батька і дочки, які 23 жовтня 2018 року звернулися до «міністерства державної безпеки» із повідомленням про тиск СБУ на дочку, щоб змусити її співпрацювати і надавати інформацію про озброєні групи «Донецької народної республіки». «Співробітники» «міністерства державної безпеки» записали інформацію та попросили їх прийти пізніше. Коли вони повернулися 25 жовтня 2018 року, їх заарештували і звинуватили в «шпигунстві» і «співробітництві з іноземними спецслужбами». З моменту арешту сім'я не мала ніяких контактів з жодним з них, хоча посилки, які родина передавала для чоловіка, були прийняті в приміщеннях «міністерства державної безпеки». Сім'я вважає, що його тримають у Макіївській виправній колонії № 97, а дочку – у місці тримання під вартою «Ізоляція». Родина знайшла і оплатила послуги двох адвокатів, але «міністерство державної безпеки» чинило на них тиск, і згодом адвокати відмовилися їх захищати. Пізніше «слідчими» «міністерства державної безпеки» були призначені два інших адвокати.⁴³

55. На території, яка контролюється самопроголошеною «Луганською народною республікою», УВКПЛ зафіксувало вісім випадків свавільного тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, вчиненого «міністерством державної безпеки» і «поліцією». ⁴⁴ Приміром, 5 січня 2021 року у Свердловську у своїй квартирі невідомими особами були затримані двоє чоловіків. Їхня родичка подала скаргу в «поліцію» і «міністерство державної безпеки» Луганська, проте жодна установа не надала інформації. Неофіційно «поліцейський слідчий» повідомив, що її родичі були затримані «міністерством державної безпеки». 15 січня представник «міністерства державної безпеки» сказав, що офіційної відповіді на скаргу слід чекати 30 днів. Станом на 31 січня 2021 року місцеперебування її родичів залишається невідомим.⁴⁵ УВКПЛ зазначає, що тривале тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом вважається однією з форм катування і нелюдського поводження і може прирівнюватися до насильницького зникнення.⁴⁶

56. Позбавлення волі у зв'язку з конфліктом становить лише невелику частку затримань на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками». 15 січня 2021 року «міністерство внутрішніх справ» «Донецької народної республіки» повідомило, що з початку 2020 року понад 350 осіб, підозрюваних у скоєнні «злочинів» і «правопорушень», були затримані та доставлені в «органи поліції». За порушення

⁴⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 17 листопада 2020 року.

⁴¹ Більш детальну інформацію про це місце див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, з 16 листопада 2019 до 15 лютого 2020 року, Додаток I.

⁴² Інтерв'ю УВКПЛ, 17 листопада 2020 року.

⁴³ Інтерв'ю УВКПЛ, 30 листопада 2020 року.

⁴⁴ Інтерв'ю УВКПЛ, 23 вересня, 19 жовтня, 1 грудня 2020 року, 6 і 20 січня 2021 року.

⁴⁵ Інтерв'ю УВКПЛ, 20 січня 2021 року. Тільки на початку лютого родичів повідомили про утримання цих чоловіків у порядку «превентивного затримання».

⁴⁶ Комісія ООН з прав людини, *Доповідь Робочої групи з насильницьких та недобровільних зникнень* (25 лютого 2003 року) E/CN.4/2003/70, п.3, за посиланням https://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=3360.

комендантської години⁴⁷ у 2020 році «поліція» затримала понад 3 900 «осіб, які були доставлені до відділів поліції». ⁴⁸ УВКПЛ має підстави вважати, що ці особи, взяті під варту, піддаються ризику жорстокого поводження та інших порушень прав.

Переведення осіб, ув'язнених до початку конфлікту

57. Протягом звітної періоду не відбувалося переведень осіб, ув'язнених до початку конфлікту, на територію, яка контролюється Урядом, ⁴⁹ тоді як ув'язнені та їхні родичі продовжували закликати до їх відновлення. ⁵⁰ Відтак, УВКПЛ вітає зобов'язання, взяті в грудні 2020 року, про те, що такі переведення з території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», відновляться після закінчення карантину, пов'язаного з COVID-19. ⁵¹

V. Відправлення правосуддя та відповідальність

A. Відправлення правосуддя

1. Відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із конфліктом

58. УВКПЛ продовжувало здійснювати моніторинг судових розглядів кримінальних справ, пов'язаних з конфліктом. Інфографіка нижче містить огляд висновків стосовно вироків у цих справах. За звітний період українські суди винесли сім вироків у рамках спеціального судового провадження (*in absentia*). УВКПЛ зазначає, що КПК не передбачає повного перегляду справ осіб, щодо яких здійснювалося спеціальне судове провадження, як того вимагає міжнародне право прав людини. Право на перегляд гарантується тільки тим, хто присутній на судовому розгляді до винесення вироку. Унаслідок такої несумісності з міжнародними стандартами існує ризик того, що інші держави можуть відмовити видати осіб, засуджених українськими судами в рамках спеціального судового провадження, ⁵² що перешкоджатиме виконанню вироків і обмежуватиме право потерпілих на ефективний засіб правового захисту і правосуддя.

⁴⁷ Комендантську годину було запроваджено озброєними групами у 2014.

⁴⁸ Веб-сайт «міністерства внутрішніх справ», <http://www.mvddnr.ru/news/rukovodstvo-ugsvo-mvd-dnr-provelo-vyezdnoe-soveshchanie-po-rezultatam-raboty-za-2020-god>. Відповідна інформація про тримання під вартою на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», відсутня.

⁴⁹ Останнє переведення з території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», відбулося в грудні 2018 року, а з території, яка контролюється «Луганської народною республікою», – у вересні 2019 року.

⁵⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 8 грудня 2020 року.

⁵¹ Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, новини, «Уповноважений домовилася про переведення 300 засуджених з в'язниць «ДНР» на підконтрольну Україні територію та обговорила процес подальшого звільнення цивільних осіб та військовополонених, доступне за посиланням <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/upovnovazhenij-domovilasya-pro-perevedennya-300-zasudzenix-z-vyaznicz-dnr-na-p%D1%96dkontrolnu-ukra%D1%97n%D1%96-teritor%D1%96yu-ta-obgovorila-proczes-podalshogo-zv%D1%96lnennya-cziv%D1%96lnix-os%D1%96b-ta-v%D1%96jskovopolenix>.

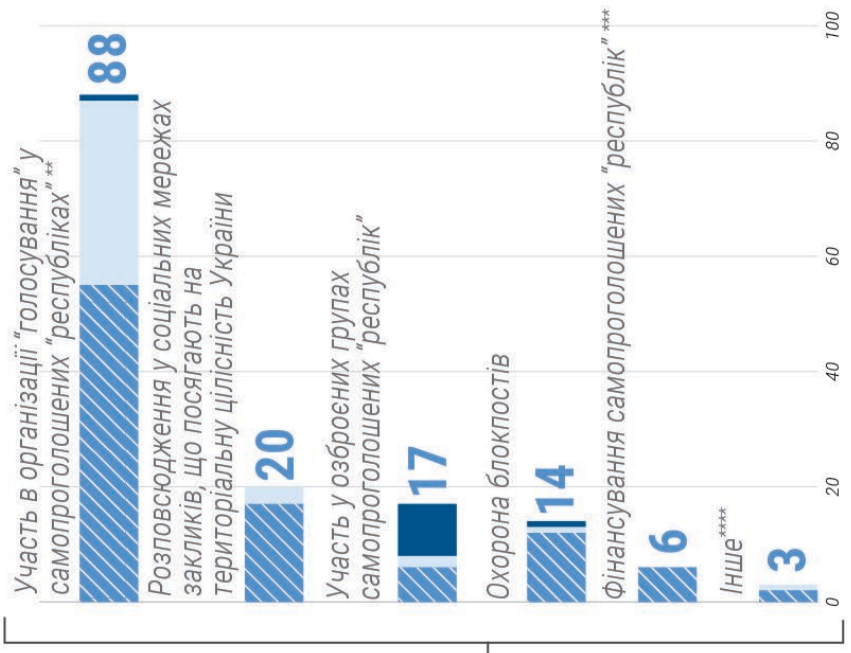
⁵² Відповідно до статті 3 Другого додаткового протоколу Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17 березня 1978 року запитувана Сторона може відмовити у видачі особи, вирок якої було проголошено за її відсутності, якщо запитуюча Сторона не може гарантувати цій особі право на перегляд справи.

ВИРОКИ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОНФЛІКТОМ

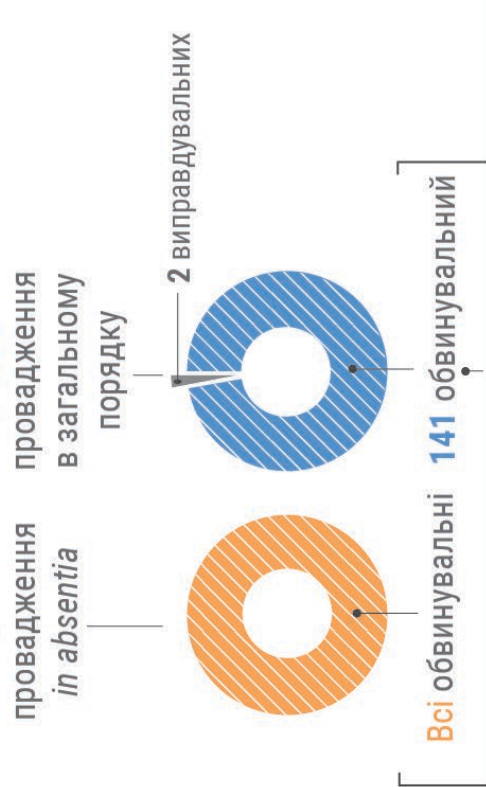
1 серпня 2020 року - 31 січня 2021 року

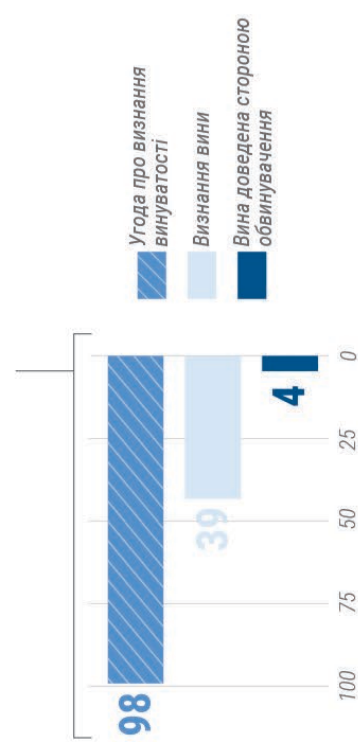
Суть обвинувачення

Види вироків

Підстави для ухвалення вироків:

* Щодо 80 жінок та 70 чоловіків
 ** Робота в так званих "виборчих комісіях" або закликати до участі у так званих "референдумах" чи "виборах"
 *** Ведення бізнесу, сплата "податків", перевезення товарів або надання допомоги щодо перевезення у готлову форму соціальних виплат на території, яка контролюється самопроголошеними "республіками"
 **** В цих трьох справах осойі були визнані винними у закликах проти територіальної цілісності України на мітингу, зібранні інформації для збройних груп або використанні військових радочастот

Дата створення: 15 лютого 2021 року
 Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

59. УВКПЛ продовжує висловлювати занепокоєння браком прогресу в розслідуванні та притягненні до відповідальності за тяжкі порушення прав людини, імовірно скоєні українськими військовослужбовцями і працівниками правоохоронних органів у контексті збройного конфлікту. Протягом звітного періоду УВКПЛ здійснювало моніторинг п'яти кримінальних проваджень, в яких розслідування або судові розгляди майже не рухалися вперед. У ході одного показового судового розгляду щодо п'яти учасників добровольчого батальйону, яким висунуто обвинувачення у скоєнні низки злочинів проти цивільних осіб,⁵³ суд не провів жодного слухання по суті з часу запровадження в березні 2020 року карантинних заходів, пов'язаних з COVID-19. Судовий розгляд триває з 2016 року.

60. 11 грудня 2020 року набуло чинності рішення КСУ про скасування кримінальної відповідальності суддів за винесення «завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови».⁵⁴ УВКПЛ стурбоване законодавчими ініціативами, спрямованими на повторне введення в дію цього положення. Станом на 31 січня 2021 року не менше трьох законопроектів очікують розгляду в Парламенті. УВКПЛ ще раз закликає утримуватися від запровадження відповідальності суддів за винесені рішення, оскільки це може загрожувати їхній незалежності.

2. Вплив COVID-19 на відправлення правосуддя

61. Вплив пандемії COVID-19 на систему правосуддя призвів до порушення права на розгляд справи судом упродовж розумного строку (див. п.59 вище). Крім того, УВКПЛ стурбоване браком фінансування заходів у судах для запобігання поширенню COVID-19, що ставить під загрозу безпеку суддів та працівників судів. Судді трьох судів поблизу лінії зіткнення покаржилися УВКПЛ на брак захисних масок для обличчя та дезінфекційних засобів для рук, нестачу коштів для дезінфекції приміщень і низьку пропускну здатність Інтернету, що позначилося на здатності судів проводити слухання в режимі відеоконференцій і може призвести до затримок у судових розглядах.

3. Конституційна криза і верховенство права

62. 27 жовтня 2020 року КСУ визнав неконституційними деякі законодавчі норми стосовно фінансових декларацій посадових осіб, що є вимогою антикорупційного законодавства.⁵⁵ Представники громадянського суспільства, а також високопоставлені державні посадові особи, зокрема директор Національного антикорупційного бюро та Президент Зеленський висловили стурбованість щодо неправомірності рішення через те, що чотири судді КСУ мали потенційний конфлікт інтересів, оскільки вони, як повідомляється, не подали належних декларацій про своє фінансове становище, як того вимагає те саме законодавство, яке вони оцінювали.⁵⁶

63. 28 грудня 2020 року Офіс Генерального прокурора повідомив Голову КСУ про підозру у справі за фактом здійснення впливу на свідка у кримінальній справі, порушеній проти колишнього Голови Вищого господарського суду України. Наступного дня Президент Зеленський відсторонив Голову КСУ від посади на час розслідування відповідно до процедури, яка застосовується до посадових осіб, призначених Президентом. Однак 5 січня 2021 року на зборах суддів КСУ було прийнято рішення не виконувати указ Президента на тих підставах, що процедура, на яку посилається Президент, не може бути застосована до суддів КСУ.⁵⁷ 19 січня Управління державної

⁵³ У червні 2016 року підозрюваним були пред'явлені обвинувачення в незаконному володінні зброєю, розбої, грабежі, викраденні цивільних осіб, вимаганні та викраденні автомобілів.

⁵⁴ Див. Рішення Конституційного Суду України № 7-р/2020 від 11 червня 2020 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20> \l "Text.

⁵⁵ Рішення КСУ № 13-р/2020 від 27 жовтня 2020 року. УВКПЛ зазначає, що 4 грудня 2020 року Парламент усунув відповідну законодавчу прогалину шляхом ухвалення Закону № 1074-IX.

⁵⁶ Див. наприклад, Європейська комісія за демократію через право, Терміновий висновок щодо реформування Конституційного Суду, 11 грудня 2020 року, п. 8.

⁵⁷ Президент посилається на ч.3 ст. 154 КПК як юридичну підставу для тимчасового відсторонення від посади Голови КСУ. Загальна норма ч. 1 цієї статті дозволяє відсторонення від посади посадової особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину. Спеціальна норма ч.3 цієї статті передбачає, що питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом України на підставі

охорони – правоохоронний орган спеціального призначення, що підпорядкований Президенту України, який, зокрема, забезпечує безпеку КСУ – не допустило Голову КСУ до приміщень суду.⁵⁸

64. УВКПЛ стурбоване тим, що дії обох сторін у цій справі можуть негативно позначитися на верховенстві права в Україні, наприклад, ймовірне нехтування суддями КСУ положень законодавства про відвід і потенційне порушення законодавства для відсторонення від посади Голови КСУ.⁵⁹ Незважаючи на важливість і необхідність розслідування ймовірних зловживань і правопорушень, вчинених суддями, УВКПЛ підкреслює, що це повинно здійснюватися у повній відповідності до конституційних і кримінальних процесуальних норм, а також міжнародних норм і стандартів щодо незалежності судової влади, щоб не ставити під загрозу незалежність суддів Конституційного суду.⁶⁰

В. Відповідальність за порушення прав людини

65. УВКПЛ зафіксувало певний прогрес у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вбивствами та насильницькими смертями, які сталися під час протестів на Майдані та жорстоких зіткнень 2 травня 2014 року в Одесі.

1. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані

66. 15 грудня 2020 року Державне бюро розслідувань (ДБР) висунуло обвинувачення в умисному вбивстві журналістці, яка брала участь в акціях протесту на Майдані. Її обвинувачують у підпалі приміщення тодішньої керівної «Партії регіонів», внаслідок чого загинув офісний працівник Володимир Захаров.

67. 17 грудня 2020 року прокуратура повідомила про завершення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) стосовно двох членів групи «тітушок»,⁶¹ підозрюваних, зокрема, у викраденні та вбивстві Юрія Вербицького у січні 2014 року, і висунула їм обвинувачення. 28 грудня ще двом членам групи «тітушок», затриманим у березні 2020 року, були висунуті обвинувачення в його викраденні та катуванні. Одному з них також висунуто обвинувачення у вбивстві. УВКПЛ також зазначає, що Європейський суд з прав людини встановив, що за фактом викрадення, жорстокого поводження і вбивства Юрія Вербицького не було проведено ефективного розслідування.⁶²

2. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті в Одесі 2 травня 2014 року

68. Помітного прогресу в кримінальному провадженні по факту насильства 2 травня 2014 року досягнуто не було. УВКПЛ стурбоване тим, що розгляд справи проти 19 активістів руху «за федералізм», обвинувачених у масових заворушеннях, які призвели до смерті шести людей, зайшов у глухий кут в очікуванні визначення місця перебування десяти з обвинувачених, які систематично не з'являються на судові слухання протягом майже трьох років.⁶³ Це значно затягнуло провадження у справі, яка

клопотання прокурора. Голова КСУ призначається Президентом, однак КСУ стверджує, що в спеціальному законі про суддів КСУ не йдеться про можливість відсторонення від посади, і що цей особливий статус надається всім суддям КСУ незалежно від того, хто їх призначив.

⁵⁸ Див. КСУ, Повідомлення для ЗМІ, 19 січня 2021 року, за посиланням <http://www.ccu.gov.ua/novyna/povidomlennya-dlya-zmi-4>.

⁵⁹ Див. Європейська комісія за демократію через право, Україна - Терміновий висновок щодо реформування Конституційного Суду № 1012/2020, 11 грудня 2020 року, пп. 14 і 57.

⁶⁰ Там само, п. 100.

⁶¹ «Тітушки» – це термін, який використовується для позначення озброєних цивільних осіб, іноді в камуфляжі та масках, часто з кримінальним минулим, які були найняті та екіпіровані правоохоронними органами для нападу на учасників протесту.

⁶² Європейський суд з прав людини, Рішення у справі Луценко і Вербицький проти України (*Lutsenko and Verbytskyu v. Ukraine*), 21 січня 2021 року, п. 73.

⁶³ Ухвала Миколаївського апеляційного суду від 25 вересня 2020 року, доступна за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91838037>.

була призначена до розгляду в апеляційному суді у 2018 році. Помітного прогресу в розгляді інших справ, пов'язаних з насильством 2 травня 2014 року, досягнуто не було.⁶⁴

3. Відповідальність за тяжкі порушення прав людини, вчинені у контексті збройного конфлікту

69. УВКПЛ високо оцінює прийняття Верховною Радою України 17 вересня 2020 року в першому читанні проєкту закону №2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». Проєкт значно розширює визначення міжнародних злочинів відповідно до Римського Статуту, а також передбачає важливі положення про відповідальність командирів, незастосування терміну давності до міжнародних злочинів, універсальну юрисдикцію щодо судового переслідування за міжнародні злочини. Включення цих положень в проєкт закону, який передбачає кримінальну відповідальність за геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії, погодило б його не тільки з Римським статутотом і загальними принципами міжнародного кримінального права, а й з провідними міжнародними практиками.

70. Ухвалення законопроєкту стало б позитивним кроком до забезпечення відповідальності за міжнародні злочини.

VI. Громадянський простір та основоположні свободи

«Конституція в даний час не діє», -

– Співробітник поліції на місці запланованого зібрання в Києві, на якому учасників було затримано на підставі карантинних обмежень.

71. За звітний період УВКПЛ зафіксувало 18 погроз і нападів на журналістів та інших працівників ЗМІ, правозахисників, громадських і політичних активістів, лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів (ЛГБТІ) або осіб, які їх підтримують, та представників національних меншин.

A. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання

72. Напередодні місцевих виборів у жовтні 2020 року УВКПЛ спостерігало хвилю нападів на членів і співробітників політичних партій, здебільшого спрямованих проти двох опозиційних партій, які багато хто вважає «проросійськими». Правоохоронні органи часто не забезпечували ефективний захист потерпілих і не запобігали насильству, а більшість винних не були притягнуті до відповідальності. У декількох інцидентах серед виконавців були виявлені члени крайніх правих груп.

73. УВКПЛ також спостерігало прояви насильства проти учасників мирних зібрань, зокрема мітингів перед будівлями судів, що розглядали гучні справи, і заходів, організованих ЛГБТІ людьми та людьми, які їх підтримують. Марші рівності в Харкові, Одесі та Запоріжжі переважно проходили мирно, хоча виникали деякі інциденти, пов'язані з безпекою, на які правоохоронні органи в цілому реагували відповідним чином. В Одесі представники крайніх правих груп напали на співробітника поліції та учасників прайду. Хоча правоохоронні органи запобігли подальшому насильству, організатори прайду не змогли продовжити зібрання.

74. Постанови уряду, що обмежують проведення масових зібрань під час карантину, пов'язаного з COVID-19,⁶⁵ до мирних зібрань застосовувалися вибірково. Тоді як органи влади переважно толерантно поставилися до низки протестів підприємців проти змін у податковому законодавстві та мітингів проти підвищення комунальних

⁶⁴ ММШЛУ, *Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі*, <https://ukraine.un.org/en/download/49488/90435>.

⁶⁵ Постановами Кабінету Міністрів №641 від 22 липня 2020 року і №1236 від 9 грудня 2020 року була в різний час у різний спосіб були запроваджені обмеження кількості учасників, які могли брати участь в масових зібраннях (одна особа на 5 м², 50 учасників або 20 учасників).

тарифів у січні 2021 року, поліція зупинила спроби проведення кількох інших заходів. 19 січня 2021 року після втручання поліції в Києві були припинені два мітинги, спрямовані на підвищення обізнаності про насильство з боку правих сил. Учасників першого з них затримали за порушення правил карантину і згодом відпустили.⁶⁶ Другий захід було скасовано аби уникнути подібних затримань. Дії поліції викликали в організаторів і прихильників питання про упередженість поліції на користь крайніх правих груп. У соціальних мережах представники цих груп висловили похвалу поліції за «коаліцію» з ними, на що поліція ніяким чином не відповіла.

В. Свобода думки та вираження поглядів

75. З вісімнадцяти випадків, які задокументувало УВКПЛ, чотири були нападами, каральними заходами та залякуваннями правозахисників (трьох чоловіків та однієї жінки), в тому числі захисників прав жінок і екоактивістів у зв'язку з їхньою громадською діяльністю. Один інцидент стався на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», де слідчі «органи» затримали активіста ЛГБТІ руху та допитали з приводу його діяльності без надання доступу до адвоката.⁶⁷

76. УВКПЛ зафіксувало вісім випадків погроз і нападів на працівників ЗМІ, журналістів і блогерів. Більшість із задокументованих випадків пов'язані з висвітленням заходів боротьби з корупцією або пандемією, запроваджених Урядом.

77. В одному випадку невідомі жорстоко побили бейсбольними битами журналіста біля його будинку в Волновасі 30 жовтня 2020 року. Вважається, що цей напад був пов'язаний зі статтею, опублікованою ним у березні 2020 року, де журналіст звинуватив місцевих посадовців і членів місцевої ради у корупції.

78. УВКПЛ продовжує висловлювати стурбованість свавільним затриманням озброєними групами осіб за їхні пости в соціальних мережах. За повідомленнями, в одному випадку був затриманий⁶⁸ блогер за його статтю про свавільне тримання під вартою та катування, вчинені членами озброєних груп на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою». Зміст цих матеріалів «влада» самопроголошеної «Донецької народної республіки» назвала «екстремістським». В іншому випадку чоловіку було висунуто обвинувачення в «злочинах» у зв'язку з постами в соціальних мережах. Його звільнили тільки через дев'ять місяців тримання під вартою, після судового засідання, на якому «суддя» визнав його винним і призначив штраф.

С. Свобода релігії або переконань

79. УВКПЛ зі стурбованістю відзначає нові перешкоди на шляху здійснення права на відмову від військової служби з міркувань совісті. З червня 2020 року органи місцевої влади Рівненської області не надають доступ до альтернативної військової служби групі парафіян однієї з євангельських християнських конфесій, посилаючись на «брак вакантних посад». Як наслідок, ці особи не можуть виконувати свої законні зобов'язання за призовом, через що виникають побоювання щодо їхнього судового переслідування.⁶⁹

80. Деякі релігійні громади на території, яка контролюється озброєними групами, продовжують стикатися з обмеженнями свободи релігії або переконань. «Законодавство», що діє на території, яка контролюється обома самопроголошеними «республіками», є дискримінаційним щодо низки релігійних організацій. Представники релігійних громад, які раніше спілкувалися з УВКПЛ, відмовлялися далі взаємодіяти з Управлінням через побоювання можливих переслідувань.

⁶⁶ Інтерв'ю УВКПЛ, 19 січня 2021 року.

⁶⁷ Інтерв'ю УВКПЛ, 17 жовтня 2020 року.

⁶⁸ Інтерв'ю УВКПЛ, 20 січня 2021 року.

⁶⁹ Інтерв'ю УВКПЛ, 20 січня, 21 січня та 11 лютого 2021 року. Право на відмову від військової служби з міркувань совісті визначено у ст. 18 МПГПП та п. 11 Загального коментаря Комітету з прав людини, № 22.

D. Дискримінація, насильство і прояви нетерпимості

“Ми заткнемо твою російськомовну пельку!»

- Погрози невідомих людей на адресу особи, яка критично ставиться до застосування нового положення закону про державну мову.

81. Протягом звітного періоду УВКПЛ задокументувало три нових напади на ЛГБТІ людей, осіб, які їх підтримують, або осіб, яких вважають ЛГБТІ. Один напад було скоєно за ознакою етнічної приналежності жертви. Зокрема, 17 грудня 2020 року група молодих людей відпускала гомофобні образливі репліки під час побиття 16-річного хлопця в Києві. Досудове розслідування не просунулося уперед, тоді як потерпілий продовжує отримувати погрози онлайн.⁷⁰

82. Крім того, УВКПЛ стурбоване тим, що при кваліфікації злочинів поліція як і раніше не враховує мотиви нападів, які можуть вчинятися за ознаками ідентичності жертви.

83. УВКПЛ також задокументувало низку нападів на майно громадських центрів, якими керують дружні до ЛГБТІ організації громадянського суспільства, і випадки мови ворожнечі в Харкові (де центр також опікується питаннями прав жінок),⁷¹ Одесі⁷² та Миколаєві.⁷³ Крім того, до УВКПЛ надійшли скарги від однієї з депутаток міської ради в Полтавській області⁷⁴ та викладачки Харківського державного університету про утиски на робочому місці у зв'язку з їхньою відкритою підтримкою ЛГБТІ.⁷⁵

84. Протягом звітного періоду УВКПЛ відзначило випадки мови ворожнечі та погроз на адресу національних меншин, зокрема угорців⁷⁶ і іноземних студентів,⁷⁷ а також осіб, які сприймаються як проросійські через використання ними російської мови або критичне ставлення до закону про державну мову.⁷⁸

85. Як і раніше, серед національних меншин роми найчастіше потерпали від мови ворожнечі, висловленої онлайн, що в деяких випадках призвело до насильства.⁷⁹ Наприклад, у листопаді 2020 року деякі ЗМІ в Івано-Франківську опублікували статті, в яких ромів зображували з використанням шкідливих стереотипів, що викликало в соціальних мережах хвилю випадків мови ворожнечі та закликів до насильства.

86. Під час звітного періоду був відзначений ледве помітний або нульовий прогрес у більшості документально підтверджених раніше нападів на ромів, зокрема, у нападі у 2016 році в с. Лощинівка (Одеська область),⁸⁰ де місцеві жителі силою виселили

⁷⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 22 грудня 2020 року.

⁷¹ Інтерв'ю УВКПЛ, 11 листопада 2020 року.

⁷² Інтерв'ю УВКПЛ, 21 січня 2021 року.

⁷³ Інтерв'ю УВКПЛ, 29 грудня 2020 року, 21 січня 2021 року.

⁷⁴ Інтерв'ю УВКПЛ, 12 січня 2021 року.

⁷⁵ Інтерв'ю УВКПЛ, 18 вересня 2020 року.

⁷⁶ Після публікації новини про спів угорського гімну новообраними депутатами місцевої ради у с. Сюрте в Закарпатській області, невідомі опублікували відео з підбурюванням до насильства проти угорської меншини.

⁷⁷ Крайня права група опублікувала в мережі Фейсбук пост із закликом до насильства проти іноземних студентів, які навчаються в Закарпатті, у відповідь на статтю в ЗМІ, де йшлося про ймовірне згвалтування жінки іноземцями.

⁷⁸ Див. розділ про мовні права нижче.

⁷⁹ Див ММПЛУ, *Оновлена інформація щодо ситуації у сфері прав людини в Україні*, 1 серпня – 31 жовтня 2020 року, стор. 5, за посиланням https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMU_Update_2020-11-01_UKR.pdf.

⁸⁰ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, 16 серпня – 15 листопада 2016 року, п. 152, за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UARreport19th_UKR.pdf.

спільноту ромів; у нападі у 2017 році в смт Вільшани (Харківська область), де⁸¹ був убитий чоловік-ром; і у хвилі нападів на неформальні поселення ромів у 2018 році, в тому числі вбивстві Давіда Папа у Львові.⁸² Зараз триває суд над виконавцями вбивства Давіда Папа, яких обвинувачують у вчиненні хуліганства та вбивства, але не злочинів, скоєних на ґрунті ненависті, попри наявність доказів мотиву упередженості.

Е. Право на участь в управлінні державними справами

«Голова військово-цивільної адміністрації грубий з нами і не піклується про наші проблеми. Він не був у нашому селі вже три тижні».

– Житель однієї з 18 громад, де вибори не відбулися у жовтні 2020 року.

87. Перший тур місцевих виборів відбувся 25 жовтня 2020 року по всій Україні, за винятком 18 територіальних громад у Донецькій і Луганській областях, Криму та території, яка контролюється озброєними групами.⁸³ 16 січня 2021 року було підтвержене рішення про неможливість проведення місцевих виборів у 18 територіальних громадах на території, яка контролюється Урядом, у березні 2021 року через міркування безпеки, пов'язані з конфліктом, що триває на сході, і загрозу терористичних актів. Це були б перші вибори у місцеві органи влади для громад, які були нещодавно сформовані в рамках процесу децентралізації.⁸⁴ УВКПЛ відзначає висновки Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПЛ) Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) про те, що «нормативно-правовій базі для прийняття рішень про неможливість проведення виборів не вистачало прозорих критеріїв, й вона не забезпечувала достатніх гарантій для реалізації виборчих прав, що вплинуло на довіру громадськості [до цього процесу]».⁸⁵

88. Непроведення місцевих виборів у цих територіальних громадах призвело до проблем з прийняттям і розподілом місцевих бюджетів для цих громад на 2021 рік, що негативно позначилося на наданні соціальних, адміністративних та інших основних послуг місцевим жителям.

89. УВКПЛ відзначає прийняття Верховною Радою України законодавчих змін, які дозволяють створювати військово-цивільні адміністрації в територіальних громадах, де місцеві вибори не проводилися.⁸⁶ Проте станом на 31 січня 2021 року нові військово-цивільні адміністрації не були створені, що призвело до плутанини щодо того, який орган має керівні повноваження зараз.⁸⁷ УВКПЛ закликає Уряд забезпечити конституційне право місцевих жителів на участь в управлінні державними справами

⁸¹ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, 17 травня – 15 серпня 2017 року, п. 131. За винятком справи проти одного з виконавців нападу, яку було закрито 29 січня 2021 року у зв'язку з відсутністю складу злочину.

⁸² Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, 16 травня – 15 серпня 2018 року, п. 91, доступну за посиланням https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineMay-August2018_UKR.pdf.

⁸³ Додаткову інформацію див. у ММПЛУ, *Оновлена інформація щодо ситуації у сфері прав людини в Україні*, 1 серпня – 31 жовтня 2020 року, стор. 4.

⁸⁴ 12 червня 2020 року для продовження реформи децентралізації влади Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про перегляд складу і меж об'єднаних територіальних громад. У результаті було створено низку нових об'єднаних територіальних громад.

⁸⁵ БДПЛ, *Україна – Місцеві вибори, 25 жовтня 2020 року: Заява про попередні висновки та результати*, 26 жовтня 2020 року, за посиланням <https://www.osce.org/odihr/elections/468249>.

⁸⁶ Закон № 1120-IX «Про внесення змін до деяких законів України про створення військово-цивільних адміністрацій» було ухвалено парламентом 17 грудня 2020 року. Закон набув чинності 14 січня 2021 року.

⁸⁷ На деяких територіях, де у 2020 році не проводилися вибори до місцевих органів влади, продовжували діяти раніше обрані місцеві ради. Однак, з огляду на положення закону про військово-цивільні адміністрації (ВЦА), ВЦА можуть у будь-який момент замінити місцеві органи влади, що призводить до браку прозорості і передбачуваних умов роботи місцевих органів влади.

шляхом проведення місцевих виборів у 18 територіальних громадах у жовтні 2021 року.⁸⁸

Г. Мовні права

90. УВКПЛ відзначає створення комітетом Верховної Ради України з прав людини робочої групи, якій було доручено підготувати проєкт закону про захист національних меншин після затримок у розробці такого закону відповідно до вимог закону про державну мову.⁸⁹

91. УВКПЛ рекомендує, щоб проєктом закону також захищалися мовні права національних меншин, в тому числі шляхом внесення поправок до законів «Про державну мову»,⁹⁰ «Про освіту»,⁹¹ «Про повну загальну середню освіту»,⁹² як того вимагають міжнародні стандарти прав людини і як це рекомендовано Європейською комісією за демократію через право (Венеціанська комісія).⁹³ УВКПЛ надалі рекомендує, щоб цей закон був розроблений на основі консультацій і за участі всіх зацікавлених сторін, зокрема різних мовних меншин і з урахуванням гендерного балансу.

92. З 16 січня 2021 року УВКПЛ спостерігало випадки погроз і ворожнечі щодо осіб, які відкрито критикують закон про державну мову або висловлюють позитивні погляди на російську мову. Органи влади публічно не засуджують ці інциденти, а в деяких випадках розслідування не розпочинаються попри погрози, про які повідомлялося в ЗМІ і які не були видалені з інтернет-платформ.

⁸⁸ Виборчий кодекс України дозволяє проводити вибори у місцеві органи влади у новостворених громадах кожен березень або жовтень.

⁸⁹ У ч. 3 ст. 83 прикінцевих і перехідних положень Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» чітко зазначається, що до січня 2020 року Кабінет Міністрів має підготувати проєкт закону щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин для розв'язання питань, що не передбачені законом, і забезпечення захисту мовних прав національних меншин і корінних народів.

⁹⁰ Закон № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року.

⁹¹ Закон № 2145-VIII «Про освіту» від 5 вересня 2017 року.

⁹² Закон № 463-IX «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року.

⁹³ Венеціанська комісія, Висновок про Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», 9 грудня 2019 року, [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)032-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)032-e); Висновок щодо положень Закону «Про освіту» від 5 вересня 2017, 11 грудня 2017 року, [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)030-e).

VII. Не залишати нікого осторонь – соціально-економічні права

93. Криза, викликана COVID-19, загострила прояви нерівності, дискримінації та соціальної відчуженості в Україні. Маргіналізовані групи, особи у вразливому становищі зазнають підвищеного ризику залишитися осторонь. У нещодавній доповіді УВКПЛ про вплив COVID-19 на права людини в Україні підкреслювався непропорційно негативний вплив пандемії на тих, хто вже мав обмежений доступ до здійснення прав на охорону здоров'я, працю, освіту, соціальний захист та достатній життєвий рівень, як-от жінки, роми, бездомні особи, особи з інвалідністю та особи літнього віку, особливо ті, які перебувають в спеціалізованих закладах.⁹⁴ Жінки серед цих груп особливо часто піддаються маргіналізації. Криза також виявила уразливість серед працівників охорони здоров'я, 83 відсотки яких складають жінки,⁹⁵ що знаходяться на передовій боротьби з COVID-19.

A. Бездомні особи

«Реформа охорони здоров'я залишила бездомних людей осторонь. Багато з них не мають доступу до базових медичних послуг через відсутність документів, що посвідчують особу».

– Директор притулку для бездомних осіб.

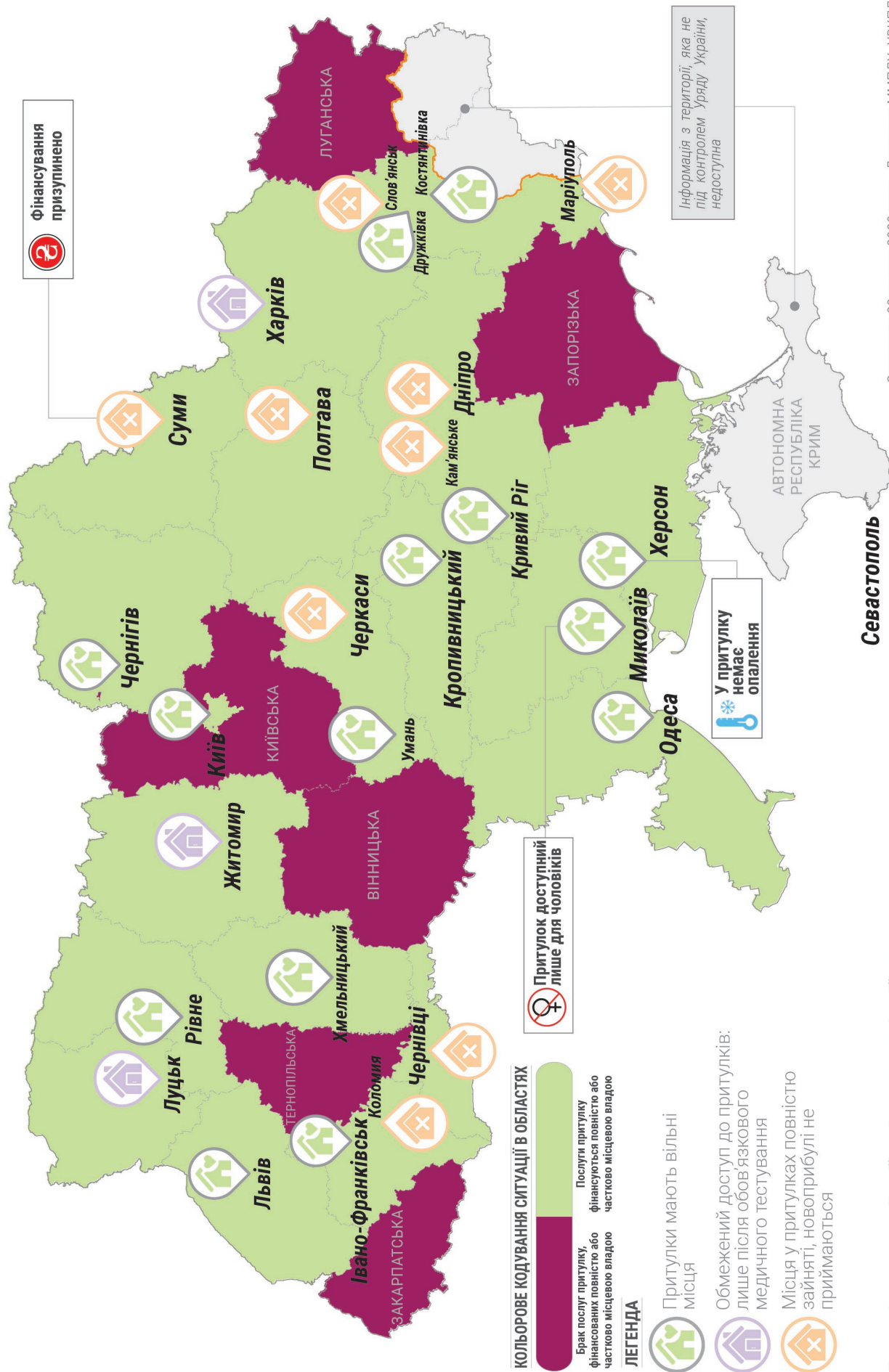
94. Крім того, що бездомні особи в Україні непропорційно страждають від COVID-19,⁹⁶ вони також наражаються на ризик обмороження та переохолодження, оскільки притулки не можуть задовольнити щораз більші потреби у зимовий час. У шести областях України дотепер немає муніципальних притулків для бездомних осіб. У дванадцяти містах інших областей доступ до притулків обмежений через переповнення і неспроможність вмістити всіх, хто цього потребує, або через додаткові перешкоди для доступу, такі як вимога про надання негативного результату тесту на COVID-19. Крім того, директори притулків, з якими розмовляли співробітники УВКПЛ, продовжували скаржитися на те, що через відсутність документів, що посвідчують особу, бездомні особи стикаються з перешкодами в доступі до медичного обслуговування, зокрема тестування і лікування. Також, у Миколаївській області муніципальний притулок приймає лише бездомних чоловіків і недоступний для жінок, що ще більше ставить їх під загрозу сексуального і гендерно зумовленого насильства. У Херсоні муніципальний притулок не має опалення через невирішене питання з фінансуванням. УВКПЛ також стурбоване практикою багатьох міст не відкривати пункти обігріву, де бездомні особи можуть перебувати у теплі, поки температура зовнішнього повітря не сягає нижче -10°C. Більш детальна інформація про наявність муніципальних притулків міститься в наступній інфографіці.

⁹⁴ Див. УВКПЛ *Вплив пандемії COVID-19 на права людини в Україні*, грудень 2020.

⁹⁵ Державна служба статистики «Жінки і чоловіки в Україні. Статистичний збірник», Київ, 2019, стор. 61 https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_gch2018.pdf.

⁹⁶ Див. розділ про бездомних осіб в УВКПЛ, *Вплив пандемії COVID-19 на права людини в Україні*, грудень 2020 року.

Інформація про притулки, які доступні для бездомних людей у областях України під час пандемії Ковід-19 станом на грудень 2020 року

В. Особи з інтелектуальною та психосоціальною інвалідністю

«Люди з інвалідністю в Україні доживають, а не живуть. Єдиною метою держави є забезпечення безпеки цих людей [з інвалідністю], але на щось більше вони розраховувати не можуть».

— - соціальний підприємець про реальність життя осіб з інвалідністю в Україні.

95. Законодавство України не відповідає статті 12 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (КПОІ), що гарантує рівність людей з інвалідністю перед законом. Понад сорок тисяч осіб з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями дотепер визнані судом недієздатними в Україні, що не дає їм можливості користуватися основними правами, зокрема правом голосу, вибору місця проживання, розпорядження майном, укладання шлюбу і правом на працю.⁹⁷ УВКПЛ зазначає, що позбавлення дієздатності дорівнює порушенню ст. 12 КПОІ, а Уряд ще не запропонував жодних планів чи програм для досягнення відповідних стандартів, у тому числі в Національному плані дій з реалізації КПОІ.⁹⁸

96. У 2017 році законодавчі зміни дозволили особам, визнаним судом недієздатними, позиватися до суду про поновлення дієздатності.⁹⁹ Однак проведений УВКПЛ аналіз судової практики та інтерв'ю з особами з інвалідністю та правозахисниками показують, що дуже мало людей змогли поновити свою дієздатність. У 2020 році лише 25 осіб з інвалідністю змогли поновити свою дієздатність через суд. Незважаючи на законодавчі поправки, особи з інтелектуальною та психосоціальною інвалідністю стикаються з перешкодами, що заважають їм успішно поновити дієздатність через суд, зокрема брак доступу до правової допомоги через відсутність інформації у доступних для них формах; обмежена компетентність деяких суддів у розгляді таких справ; неналежні методики проведення судово-психіатричних експертиз.

97. Відсутність доступного і житла доступного за ціною – ще одна перешкода, що заважає особам з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями жити самостійно і в громаді. Соціальне житло для задоволення їхніх потреб, в тому числі для тих, хто виховується в установах для дітей, не надається. Послуги з підтриманого проживання, соціальна підтримка та інклюзивна освіта доступні лише обмеженій кількості людей в декількох громадах, попри те, що вони передбачені у законодавстві, ухваленому понад рік тому.¹⁰⁰ Осіб з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями дотепер розміщують у будинках-інтернатах, які збереглися ще з радянських часів.¹⁰¹ У результаті, більшість будинків-інтернатів для осіб з інтелектуальними і психосоціальними порушеннями розташовані в сільській місцевості, що фактично обмежує доступ до медичної допомоги та інших послуг поза межами цих закладів. Згідно зі звітами Національного превентивного механізму, особи з інтелектуальними і психосоціальними порушеннями, які перебувають в інтернатах, страждають від жорстокого поводження, в тому числі застосування медичних і фізичних засобів угамування, а також порушення свободи пересування.

98. Організації громадянського суспільства, які надають послуги особам з інтелектуальною та психосоціальною інвалідністю, скаржилися УВКПЛ на відсутність

⁹⁷ За даними Уряду, станом на 1 січня 2020 року в Україні налічувалося 40 327 недієздатних осіб і 1 357 осіб з обмеженою цивільною дієздатністю.

⁹⁸ Див. Постанову Кабінету Міністрів Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2020 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF#Text>.

⁹⁹ Ч.4 ст. 300, Цивільний процесуальний кодекс України, редакція від 3 жовтня 2017 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

¹⁰⁰ Див. Закон України № 2671-VIII «Про соціальні послуги», редакція від 17 жовтня 2019 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

¹⁰¹ За даними Уряду, станом на 1 січня 2020 року в будинках-інтернатах України перебувало 31 200 осіб з інвалідністю, 46,5% з яких є жінками.

підтримки з боку держави або місцевих органів влади. Крім того, Уряд ще не розробив стратегію деінституціоналізації дорослих осіб з інвалідністю.¹⁰²

99. УВКПЛ провело інтерв'ю з жінкою, яку тричі примусово госпіталізували до психіатричної лікарні у період з жовтня 2019 року по липень 2020 року, щораз на один-два тижні, що є порушення ст. 14 КПОІ.¹⁰³ Одного разу її прив'язали до нош і залишили в палаті разом з іншими пацієнтами, один з яких стрибнув на неї. Працівники лікарні не реагували на її заклики по допомогу. Працівники також змусили її приймати ліки й не повідомили про те, що їй дають, що є порушенням ст. 17 КПОІ. Вони також не дозволили їй зв'язатися з адвокатом або Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Під час третьої примусової госпіталізації 17 липня 2020 року вона брала участь у судовому слуханні з питання про її примусову госпіталізацію в дистанційному режимі з лікарні; проте доступ до адвоката надано не було. Суд санкціонував її примусову госпіталізацію. Під час перебування у лікарні вона була свідком побиття пацієнтів персоналом і відсутності медичного обслуговування для пацієнтів літнього віку. УВКПЛ стурбоване тим, що законодавство України не передбачає інформування центрів з надання безоплатної правової допомоги про випадки примусової госпіталізації, що створює перешкоди для доступу осіб до безоплатної правової допомоги в таких ситуаціях.¹⁰⁴ УВКПЛ також зі стурбованістю відзначає твердження, що мали місце в минулому, про сексуальне насильство стосовно підопічних установ для осіб з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями, наприклад примусового оголення.¹⁰⁵

С. Право на освіту

100. УВКПЛ стурбоване тим, що 6 березня 2020 року «народна рада» «Донецької народної республіки» внесла поправки в «закон» про освіту, якими визнала російську мову «офіційною» в освітніх «закладах» на території, яку вона контролює. Ці зміни набули чинності вже у 2020-2021 навчальному році. Аналогічним чином, у червні 2020 року такий саме підхід до російської мови в освітніх «закладах» було запроваджено на території, яку контролює «Луганська народна республіка». Озброєні групи самопроголошених «республік» повинні утримуватися від будь-яких заходів, що перешкоджають вивченню української мови та мов меншин.

¹⁰² Уряд вже має стратегію щодо деінституціоналізації дітей. Детальніше, див. Розпорядження Кабінету Міністрів України, Розпорядження "Про Національну стратегію реформування системи інституційного піклування та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу" від 9 серпня 2017 р. № 526-р [Кабінет Міністрів України, Розпорядження "Про Національну стратегію реформування системи інституційного піклування та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів щодо реалізації її I етапу" від 9 серпня 2017 року, № 526-р], доступний за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text>.

¹⁰³ Інтерв'ю УВКПЛ, 23 грудня 2020 року.

¹⁰⁴ Відповідно до Постанови №1363 Кабінету Міністрів від 28 грудня 2011 року, органи влади зобов'язані негайно повідомляти Координаційний центр з надання правової допомоги про всі арешти або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Проте у Постанові не йдеться про примусову госпіталізацію, хоча вона є формою обмеження свободи.

¹⁰⁵ Див. Зміна, «Голі чоловіки, жінки та діти в зачиненій кімнаті: як живуть в інтернаті на Вінниччині», 30 жовтня 2019 року, <https://zmina.info/news/goli-choloviky-zhinky-ta-dity-v-zachynenij-kimnati-yak-zhyvut-v-internati-na-vinnychchini> і Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Спеціальна доповідь про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан реалізації Національного превентивного механізму у 2019, стор. 70, http://www.ombudsman.gov.ua/files/marina/lzvut_eng_web.pdf.

VIII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі (Україна) тимчасово окупованих Російською Федерацією¹⁰⁶

«Моя церква не може отримати дозвіл на реєстрацію від влади Російської Федерації у Криму, тому що вони не можуть допустити, щоб на півострові залишилося що-небудь проукраїнське. Вони витісняють з Криму будь-який прояв проукраїнської позиції».

– архієпископ Православної церкви України в Криму.

A. Свобода релігії або переконань

101. На тлі зростання тиску Православна церква України¹⁰⁷ (далі – Церква) може втратити дві найбільші культові споруди в Криму. У 2019-2020 роках Церква неодноразово намагалася отримати офіційне визнання і реєстрацію відповідно до законодавства Російської Федерації про релігійні організації. Окупаційна держава послідовно відмовляла в реєстрації на підставі процесуальних підстав, що містяться в законодавстві Російської Федерації, яке застосовується в Криму з порушенням міжнародного гуманітарного права, в тому числі через те, що Церква не пройшла перереєстрацію у потрібний термін. Відмови не припинялися попри те, що Міністерство культури Криму дійшло висновку, що підготовлені Церквою документи відповідають вимогам реєстрації. Спроби зареєструвати нову релігійну організацію замість перереєстрації Церкви також не мали успіху. Архієпископ Церкви в Криму розцінює відмову в реєстрації як помсту за проукраїнську позицію, яку висловлює він та його парафіяни.¹⁰⁸

102. Окупаційна влада Російської Федерації також заявляє, що майно, що перебуває у власності або оренді Церкви, має бути повернуто державі на підставі того, що Церква не зареєстрована як релігійна організація.¹⁰⁹ Після розгляду двох позовів у Сімферополі та Євпаторії судові органи окупаційної влади винесли остаточні рішення з постановами про виселення парафій в Сімферополі (250 парафіян)¹¹⁰ і знесення місця богослужіння в Євпаторії (100 парафіян).¹¹¹ Ці події розгорталися на тлі попередньої втрати парафій та судових процесів по всьому Криму.¹¹² Загалом, у порівнянні з періодом до окупації,

¹⁰⁶ Див. також *Доповідь Генерального Секретаря щодо ситуації в галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна, A/HRC/44/2* (19 червня 2020 року) www.undocs.org/en/A/hrc/44/21. Звертаємо увагу, що будь-яке посилання на органи та посадових осіб Російської Федерації у Криму в цій доповіді слід розуміти як посилання на окупаційну владу Російської Федерації.

¹⁰⁷ До реформи православної церкви в Україні у 2018-2019 роках церква називалася Українською православною церквою Київського патріархату.

¹⁰⁸ У 2018 році поліція затримала архієпископа двічі за день, коли він прямував відвідати українця, якого тримали під вартою. Поліція затримала його на кілька годин у відділі поліції та відпустила, не висунувши жодних офіційних обвинувачень.

¹⁰⁹ Однак на ранніх стадіях окупації влада не оскаржувала ані правосуб'єктність Церкви, ані дійсність договору оренди головного собору в Сімферополі. У 2014 році Державна рада Криму прийняла постанову, якою однозначно визнала договір оренди з Церквою і підтвердила його чинність до 2050 року.

¹¹⁰ 6 серпня 2020 року Верховний суд Криму підтвердив рішення судів нижчої інстанції про виселення. Раніше кримські суди видали наказ про виселення Церкви з першого поверху будівлі в Сімферополі. Справа 2019-2020 років стосувалася решти будівель, все ще займаних Православною церквою України.

¹¹¹ 17 грудня 2019 року місцевий суд Криму відхилив позов про перегляд раніше виданого наказу про знесення приміщень храму в Євпаторії. Станом на 31 грудня 2020 року, наскільки відомо УВКПЛ, жодне з рішень не було виконано в повному обсязі. Церква подала заяви до Європейського суду з прав людини та Комітету ООН з прав людини про припинення процесів виселення і знесення.

¹¹² Див. УВКПЛ, *Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)*, 25 вересня 2017, пп. 140 і 145,

кількість парафій зменшилася з 49 до лише 5 у 2020 році, а кількість священників, які працюють на півострові, – з 22 до 4.¹¹³

103. Окремим представникам Свідків Єгови продовжують висувати кримінальні обвинувачення, пов'язані з екстремізмом, і піддавати переслідуванням за сповідання своєї віри. Станом на 31 грудня 2020 року принаймні два Свідки Єгови (обидва чоловіки) з Криму відбували покарання у вигляді позбавлення волі.¹¹⁴ Обидва були депортовані з Криму до в'язниці у Російській Федерації влітку 2020 року.¹¹⁵ Це ще більше ускладнило відвідування їх родичами та друзями, що було і так важко робити через обмеження, пов'язані з COVID-19.¹¹⁶ У жовтні російські окупаційні правоохоронні органи провели не менше дев'яти обшуків у будинках Свідків Єгови у Севастополі та в результаті затримали й висунули обвинувачення чотирьом вірянам (усі чоловіки).¹¹⁷ Станом на 31 грудня 2020 року всі четверо чоловіків трималися під вартою в Сімферопольському СІЗО. Їхні спроби оскаржити своє досудове тримання під вартою не мали успіху. Арешти були проведені на тлі дев'ятнадцяти обшуків в житлових приміщеннях, які за повідомленнями належать Свідкам Єгови, у 2020 році. Це становить третину всіх обшуків будинків (54), зафіксованих у Криму протягом року.¹¹⁸

В. Примусове переміщення і депортація

104. Протягом 2020 року суди в Криму видали накази про депортацію та примусове переміщення щонайменше 178 осіб, які за російським імміграційним законодавством вважаються іноземцями, зокрема 105 громадян України (93 чоловіків і 12 жінок). Громадяни України, яким наказано покинути Крим, не мали паспортів Російської Федерації, мали реєстрацію або «прописку» на материковій частині України або не подали заяву чи не отримали російську посвідку на постійне проживання. Таким чином, вважається, що вони не мають права на проживання в Криму. УВКПЛ зазначає, що у порівнянні з попередніми роками кількість наказів про депортацію та переміщення скоротилася.¹¹⁹ Почасти це можна пояснити збільшенням випадків накладання грошових штрафів у справах, пов'язаних з імміграцією,¹²⁰ зростанням кількості паспортів Російської Федерації, виданих жителям Криму,¹²¹ і тимчасовою заборонаю на депортацію у формі примусової висилки, запровадженою з 15 березня 2020 року по 15 червня 2021 року¹²² у зв'язку з COVID-19.

105. Щонайменше у двох випадках громадянам України, підозрюваним у вживанні наркотиків, було наказано сплатити штраф у розмірі 4 000 рублів (близько 53 дол. США)

www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf і *Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)*, 10 вересня 2018, п. 41

www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_UKR.pdf.

¹¹³ Цифри взяті з інтерв'ю, проведених УВКПЛ у вересні 2020 року.

¹¹⁴ Кримінальні провадження проти інших вірян також тривають, але станом на 31 грудня 2020 року обвинувальних вироків не було винесено.

¹¹⁵ Порушення статті 76 Четвертої Женевської конвенції.

¹¹⁶ У правилі 59 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели) зазначається, що «в'язнів необхідно розміщати, по змозі, у в'язницях, розташованих поблизу їхніх домів або місць соціальної реабілітації».

¹¹⁷ Спочатку було затримано п'ять осіб, але одну жінку відпустили.

¹¹⁸ У 2019 році тільки 12 відсотків зафіксованих обшуків у будинках стосувалися Свідків Єгови (9 з 75).

¹¹⁹ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні*, 16 листопада 2019 - 15 лютого 2020 року, п. 116.

¹²⁰ Не менш 416 особам було призначено грошові штрафи замість переміщення або депортацій, 292 з яких є громадянами України.

¹²¹ Протягом 2020 року громадянство Російської Федерації в Криму отримали 14 586 осіб, які вважаються іноземцями (майже на 16% більше, ніж у 2019), Звіт Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації <https://media.mvd.ru/files/application/2042243>. За останні шість років Російська Федерація надала громадянство 41 208 особам, які вважаються іноземцями в Криму.

¹²² Указ Президента Російської Федерації № 274 від 18 квітня 2020 року.

і залишити Крим після відмови пройти наркологічний тест.¹²³ В іншому випадку суд у м. Джанкой видав наказ про переміщення громадянина України, який втратив паспорт у Криму і відтак не міг законно перетнути АМ і повернутися на материкову частину України.¹²⁴ Попри спроби набути легальний статус у Криму, жінка з м. Ялта отримала наказ залишити Крим після того, як місцевий суд встановив, що вона порушила дозволений 90-денний термін перебування у Російській Федерації.¹²⁵

106. УВКПЛ нагадує, що згідно з міжнародним гуманітарним правом, примусове індивідуальне чи масове переміщення або депортація осіб, які перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або до будь-якої іншої країни, забороняється незалежно від мотивів.¹²⁶

С. Права осіб, взятих під варту

107. Особи, які тримаються або трималися під вартою (всі чоловіки) з Криму скаржилися УВКПЛ на поведження з ними і умови тримання під вартою в Криму і Російській Федерації, куди їх було депортовано для відбування покарання. Вони скаржилися, зокрема, на недостатній особистий житловий простір у камерах, погані санітарно-гігієнічні умови, недостатнє опалення, відсутність вентиляції та недостатнє харчування. Не менш восьми затриманих, депортованих з Криму в СІЗО у м. Новочеркаськ Ростовської області Російської Федерації, стверджували, що попри низьку температуру їм не було надано ковдри, і на час сну їм доводилося накриватися пальтами. Як мінімум у двох випадках охоронці в'язниці насильно привозили хворих осіб, взятих під варту, для участі в планових слуханнях, незважаючи на критичний стан їхнього здоров'я і неодноразові прохання про відвідування лікаря.¹²⁷

108. В одному показовому випадку Теймур Рза огли Абдуллаєв, громадянин України з Криму, засуджений на шістнадцять з половиною років позбавлення волі за стверджуване членство у забороненій релігійній організації «Хізб ут-Тахрір», довгий час свавільно утримувався в одиночній камері¹²⁸ колонії № 2 Федеральної служби виконання покарань Російської Федерації у м. Салават. За наявною інформацією, з моменту прибуття у колонію в березні 2020 року потерпілий провів в одиночній камері не менше 139 днів. У неуточнену дату один із працівників колонії повідомив пана Абдуллаєва, що його перебування у дисциплінарному ізоляторі припиниться тільки, якщо він погодиться співпрацювати та надасть свідчення проти інших ймовірних співдворників «Хізб ут-Тахрір» у Криму. Коли він відмовився, працівник колонії сказав: «Тоді ти згниєш у ШІЗО¹²⁹». Протягом першого місяця перебування у дисциплінарному ізоляторі він повинен був залишатися у камері 24 години на добу, за винятком однієї години на тиждень, коли йому дозволялося займатися фізичними вправами у дворі. Починаючи з квітня 2020 року пана Абдуллаєву дозволили щодня займатися фізичними вправами протягом 40 хвилин. Увесь час перебування у дисциплінарному ізоляторі він повинен був залишатися в положенні стоячи, йому не дозволялося ні сидіти, ні лягати на ліжку упродовж дня.¹³⁰

109. Під час перебування в одиночній камері пан Абдуллаєв був повністю ізольований від зовнішнього світу та інших в'язнів. Родичі не могли його відвідувати через далеке розташування пенітенціарної установи. Від сім'ї він отримав лише два

¹²³ Постанова Гагарінського районного суду м. Севастополя від 15 вересня 2020 року, справа 5-849/20; Постанова Ялтинського міського суду, 3 серпня 2020 року, справа 5-1307/2020.

¹²⁴ Рішення Джанкойського районного суду, 7 липня 2020 року, справа 5-603/2020.

¹²⁵ Рішення Ялтинського міського суду, 28 серпня 2020 року, справа 5-1349/2020.

¹²⁶ Четверта Женевська Конвенція, ст. 49

¹²⁷ Інтерв'ю УВКПЛ, 20 січня 2021 року.

¹²⁸ У відповідь на запит експертів ООН зі спеціальних процедур, Російська Федерація визнала факти поміщення пана Абдуллаєва у дисциплінарний ізолятор за такі порушення порядку: незаправлене ліжко, відмова вітати представника адміністрації колонії; закриття об'єктиву камери відеоспостереження; міжкамерне спілкування з іншими ув'язненими; неявка до співробітника Федеральної служби виконання покарань в установленому порядку; недотримання форми одягу; відгородження ліжка та лягання в нього у недозволений час. Див. HRC/NONE/2020/SP/74, стор. 3.

¹²⁹ Дисциплінарний ізолятор.

¹³⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 6 серпня 2020 року, 15 жовтня 2020 року.

листи, тоді як майже 20 інших листів, адресованих йому, були вилучені адміністрацією колонії. З березня по травень 2020 року йому не дозволялося робити телефонні дзвінки родичам.¹³¹ УВКПЛ нагадує, що тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, зокрема лікарями, адвокатами та родичами, неодноразово визнавалося як форма катування.¹³²

IX. Технічне співробітництво та розбудова спроможностей

110. Протягом звітного періоду УВКПЛ працювало над посиленням спроможностей України у сфері відправлення правосуддя у справах, пов'язаних з конфліктом. Доповідь¹³³ з цього питання з рекомендаціями органам влади України та іншим суб'єктам було представлено онлайн 2 вересня 2020 року. Триває робота з адвокатиї цих рекомендацій: УВКПЛ провело сім зустрічей з судами та правоохоронними органами, зокрема з Верховним Судом, Конституційним Судом та Офісом Генерального прокурора. ММПЛУ також надала аналітичні документи стосовно порядку затримання і щодо незалежності суддів.¹³⁴

111. УВКПЛ також продовжувало роботу для забезпечення застосовування Україною заснованого на правах людини підходу в заходах з реагування на пандемію COVID-19, зокрема через оприлюднення публічної доповіді про вплив COVID-19 на права людини в Україні.¹³⁵ У доповіді, представленій Раді ООН з прав людини 18 грудня 2020 року, містяться рекомендації для органів влади та інших суб'єктів.¹³⁶ 11 листопада 2020 року представникам різних міністерств, Уповноваженим Уряду і Президента з прав осіб з інвалідністю, представникам Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та організаціям громадянського суспільства, що опікуються проблемами осіб з інвалідністю, було відправлено інформаційну записку про вплив пандемії COVID-19 на осіб з інвалідністю.¹³⁷ УВКПЛ також опублікувало інфографіку з акцентом на нестачу притулків для бездомних осіб (див. п. 94 вище) і сприяло створенню координаційної ради при Київській міській державній адміністрації за участі організацій, що надають допомогу бездомним особам в Києві.

112. УВКПЛ продовжило надавати технічну підтримку з інших питань, як-от запобігання катуванням, захист цивільних осіб, право на засіб правового захисту і відшкодування, свобода вираження поглядів, свобода пересування, недискримінація, запобігання мові ворожнечі. Воно також поширило рекомендації, підготовлені на основі моніторингу ситуації з правами людини в Україні, через провідні засоби масової інформації та соціальні мережі.

113. УВКПЛ застосувало свій мандат з метою запобігання порушенню прав людини, звернувшись до органів влади з проханням втрутитися і не допустити насильницькі дії проти ромів. Воно продовжувало надавати підтримку для підготовки в Україні Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки від імені Групи установ Організації Об'єднаних Націй в Україні і подало Державній службі України з етнополітики та свободи совісті коментарі щодо нової Стратегії інтеграції ромів і Плану дій, підготовлені спільно зі Структурою «ООН-Жінки». УВКПЛ також виступало від імені Групи установ ООН в Україні у робочій групі Верховної Ради з

¹³¹ Інтерв'ю УВКПЛ, 20 і 26 листопада 2020 року.

¹³² A/HRC/13/42, пп. 28 і 32; Міжамериканський суд з прав людини, *Веласкес Родрігес проти Гондурасу*, Рішення, 29 липня 1988, п. 187; CCPR/C/51/D/458/1991, додаток, п. 9.4; і CCPR/C/61/D/577/1994, п. 8.4.

¹³³ УВКПЛ, *Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктами в Україні*, квітень 2014 року – квітень 2020 року, www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-en.pdf.

¹³⁴ Додаткову інформацію з цього питання див. у п. 58. Див. також УВКПЛ, *Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні, квітень 2014 року – квітень 2020 року*, п. 72-75.

¹³⁵ УВКПЛ, *Вплив пандемії COVID-19 на права людини в Україні*, грудень 2020.

¹³⁶ Там само, пп. 20-21.

¹³⁷ ММПЛУ, Інформаційна записка щодо впливу пандемії COVID-19 на права осіб з інвалідністю в Україні, за посиланням https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-11/UKR_Briefing_Note_COVID_PwD_0.pdf.

розробки закону про національні меншини та надало дві аналітичні записки робочій групі з рекомендаціями дотримуватися міжнародних стандартів прав людини.

114. УВКПЛ також провело навчання для студентів-юристів з Військової академії з питань міжнародного гуманітарного права і права у галузі прав людини (п'ять чоловіків).

X. Висновки та рекомендації

115. Дотримання відновленого з липня режиму припинення вогню і відповідно низька кількість жертв серед цивільного населення через активні бойові дії викликають оптимізм. Проте люди, які живуть у зоні конфлікту, продовжують зазнавати труднощів, особливо через наявні обмеження свободи пересування, зокрема обмеження, пов'язані з COVID-19.

116. На додаток до труднощів, викликаних пандемією, що триває, і відповідними обмеженнями, порушення прав людини, як і раніше відбувалися на всій території України: території, яка контролюється Урядом, території, яка контролюється самопроголошеними «республіками» і в Криму.

117. На території, яка контролюється Урядом, головні проблеми стосуються подальших випадків катування і жорстокого поводження, особливо через насильство з боку поліції, а також загальної відсутності відповідальності. У системі відправлення правосуддя залишаються недоліки, тоді як національні меншини, зокрема роми, та ЛГБТІ люди, стають об'єктами мови ворожнечі. Правозахисники, в тому числі захисники прав жінок, продовжували зазнавати нападів, особливо з боку крайніх правих груп, які також залякували і нападали на тих, кого вважали «проросійськими», наприклад, членів політичних партій. Багато чого ще слід зробити для забезпечення соціально-економічних прав населення, особливо найбільш вразливих груп, як-от бездомні особи та особи з інтелектуальними порушеннями, які визнані недієздатними.

118. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», УВКПЛ відзначає твердження про свавільні арешти та тримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом, відсутність свободи думки та вираження поглядів, релігії та переконань, а також утиск правозахисників. Продовжують надходити шокуючі свідчення про катування і жорстоке поводження у місці тримання під вартою «Ізоляція», доступ до якого не надано ані УВКПЛ, ані іншим міжнародним спостерігачам.

119. У Криму окупаційна держава порушувала міжнародне гуманітарне право та міжнародне право у галузі прав людини: порушення права на свободу релігії та переконань, незаконна депортація і примусове переміщення, в тому числі осіб, взятих під варту, а також принижуюче поводження та умови тримання під вартою.

120. УВКПЛ закликає виконати рекомендації, що наводяться нижче, виходячи з висновків за поточний звітний період:

121. Органам державної влади України:

Парламенту та Кабінету Міністрів:

- a) забезпечити безперерйне надання адміністративних та інших послуг у територіальних громадах, де не проводилися вибори до місцевих органів влади, у тому числі шляхом своєчасного формування військово-цивільних адміністрацій;
- b) забезпечити рівний доступ до банківських послуг, зокрема послуг «ПриватБанку», що надаються фізичним особам, незалежно від місця їхнього проживання або статусу ВПО;
- c) внести поправки до Кримінального процесуального кодексу для уможливлення повного судового перегляду справ осіб, щодо яких здійснювалося спеціальне судове провадження (*in absentia*), в тому числі після винесення вироку, на вимогу обвинуваченого, який може постати перед судом особисто;
- d) відхилити будь-який законопроект, який відновлює відповідальність суддів за прийняті ними рішення (для

заміни статті 375 Кримінального кодексу, анульованою Конституційним судом 11 червня 2020 року);

- e) у консультаціях з гендерно збалансованим представництвом громадянського суспільства внести зміни до національного законодавства про дієздатність осіб з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями, щоб погодити його зі ст. 12 КПОІ;
- f) Активізувати зусилля з деінституціоналізації та розширення доступу осіб з інтелектуальною і психосоціальною інвалідністю до соціального житла та закладів підтриманого проживання, а також до низки послуг з допомоги вдома, підтримки проживання та інших послуг, що надаються у громадах;
- g) виділити фінансування для придбання захисних масок для обличчя, антисептиків, дезінфекції приміщень для безпеки працівників судів і забезпечення доступу до правосуддя в умовах пандемії COVID-19;
- h) забезпечити функціонування Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;
- i) без зволікань і в тісних консультаціях, з дотриманням гендерного балансу представництва національних меншин, розробити законопроект про захист національних меншин з особливим акцентом на їхніх мовних правах;
- j) невідкладно ухвалити проєкт Закону №2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права», зберегти положення про відповідальність командирів, незастосування терміну давності до міжнародних злочинів і універсальну юрисдикцію для судового переслідування за міжнародні злочини;
- k) надати чіткі інструкції комісіям з оцінки вартості зруйнованого майна та комісіям з розгляду питань щодо грошової компенсації постраждалим відповідно до Постанови № 767, що врегульовує виплату компенсації за житло, зруйноване внаслідок бойових дій; забезпечити, щоб відсутність документів, які посвідчують право власності, не перешкоджала доступу до компенсацій; провести інформаційну кампанію про механізм виплати компенсацій;
- l) відокремити доступ до пенсій від вимоги реєстрації як ВПО;
- m) установити адміністративну процедуру реєстрації народжень та смертей на територіях, контрольованих самопроголошеними «республіками», та в Криму, яка є практичною та враховує обставини сімей, які там проживають.

Державним та місцевим органам влади:

- n) невідкладно і публічно засуджувати всі випадки мови ворожнечі, підбурювання до насильства та дискримінації стосовно будь-якої групи, виражені онлайн і під час публічних заходів; забезпечити ефективне, вчасне і неупереджене розслідування всіх злочинів на ґрунті ненависті з урахуванням кримінальних мотивів та обставин, які обтяжують покарання;
- o) публічно засуджувати все жорстокі напади, погрози й залякування проти правозахисників, у тому числі захисників прав жінок, активістів антикорупційного та екологічного рухів, а також осіб з альтернативними поглядами; систематично надавати підтримку правоохоронним органам для забезпечення швидкого, неупередженого та ефективного

розслідування відповідних злочинів і притягнення винних до відповідальності;

- p) виконати рекомендації, викладені в Інформаційній записці ММІПЛУ щодо впливу пандемії COVID-19 на права бездомних людей в Україні,¹³⁸ і, зокрема, збільшити фінансування притулків для розширення їхньої місткості та створити притулки у містах та областях, де вони відсутні; забезпечити відсутність дискримінації жінок при отриманні доступу до притулків.

Правоохоронним органам, слідчим органам і судам:

- q) припинити практику широкого тлумачення виняткової процедури затримання (*in flagrante*), визначеної в національному законодавстві, для виправдання свавільних і незаконних арештів і затримань осіб, які вважаються членами або іншим чином пов'язані з озброєними групами;
- r) забезпечити своєчасне, ефективне розслідування всіх тверджень про порушення прав людини з боку військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів, зокрема катування і жорстоке поводження; забезпечити належне кримінальне переслідування ймовірних правопорушників, зокрема осіб, які займають керівні посади.

Міністерству юстиції:

- s) внести зміни в процедуру повідомлення, щоб зобов'язати психіатричні лікарні інформувати центри безоплатної юридичної допомоги про всі випадки примусової госпіталізації для забезпечення особам, які піддаються таким заходам, доступу до правової допомоги.

Операції об'єднаних сил:

- t) вжити конкретних кроків із забезпечення безпечних умов у 18 громадах Донецької і Луганської областей, де у 2020 році не відбулися місцеві вибори, для сприяння проведенню місцевих виборів у жовтні 2021 року.

122. Усім сторонам, які беруть участь у бойових діях у Донецькій та Луганській областях, зокрема Операції об'єднаних сил України і озброєним групам самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки»:

- a) неухильно здійснювати заходи з посилення режиму припинення вогню, погодженого Тристоронньою контактною групою в Мінську, який було запроваджено з півночі 27 липня 2020;
- b) забезпечити безпечне відновлення роботи всіх контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ) і відкрити ще два КПВВ у Луганській області;
- c) на всіх КПВВ забезпечити наявність тестів на COVID-19, санітарно-гігієнічних об'єктів, води і медичної допомоги для цивільних осіб, які перетинають лінію зіткнення з обох боків; надавати особливу увагу тим, хто змушений чекати протягом тривалого часу в або поруч з КПВВ через обмеження, пов'язані з COVID-19.

123. Самопроголошеній «Донецькій народній республіці» та самопроголошеній «Луганській народній республіці»:

- a) забезпечити безперешкодний, конфіденційний доступ УВКПЛ та іншим незалежним міжнародним спостерігачам до всіх осіб, взятих під варту, і місць обмеження свободи;

¹³⁸ ММІПЛУ, Інформаційна записка: Вплив пандемії COVID-19 і заходів із попередження його поширення на бездомних людей в Україні, <https://ukraine.un.org/en/106574-briefing-note-impact-covid-19-and-its-prevention-measures-homeless-people-ukraine>.

- b) гуманно ставитися до всіх осіб, позбавлених волі, зокрема до тих, хто перебуває під вартою у зв'язку з конфліктом, і забезпечити умови тримання під вартою, що відповідають міжнародним нормам і стандартам; надати інформацію про місце перебування всіх осіб, взятих під варту, їхнім родинам і адвокатам;
 - c) забезпечити захист затриманих і ув'язнених від COVID-19 згідно з відповідними рекомендаціями УВКПЛ і ВООЗ;
 - d) забезпечити і сприяти добровільному переведенню всіх осіб, взятих під варту до початку конфлікту, на територію, яка контролюється Урядом, незалежно від їхнього місця ресстрації, для налагодження зв'язку зі своїми сім'ями;
 - e) вжити всіх необхідних заходів для забезпечення здійснення всіма людьми прав на свободу вираження поглядів, мирних зібрань, об'єднання, релігії або переконань без дискримінації за будь-якою ознакою.
124. Самопроголошеній «Донецькій народній республіці»:
- a) скасувати вимогу про прописку на відповідній території як умову отримання дозволу на перетин лінії зіткнення, припинити зобов'язувати людей підписувати документ про неповернення на територію до покращення епідеміологічної ситуації; знизити вартість тестів на COVID-19 на КПВВ або приймати результати тестів, зданих на території, яка контролюється Урядом.
125. Міжнародній спільноті, зокрема Уряду Російської Федерації:
- a) використовувати всі наявні канали для здійснення впливу на самопроголошені «республіки» з метою забезпечити дотримання ними норм і стандартів міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права, зокрема виконання ними рекомендацій, наведених у пп. 123 і 124 вище.
126. У контексті Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією, – Уряду Російської Федерації:
- a) виконувати обов'язки як носій зобов'язань за міжнародним правом прав людини в Криму та дотримуватися зобов'язань як окупаційна держава відповідно до міжнародного гуманітарного права;
 - b) забезпечити безперешкодний доступ до Криму міжнародних моніторингових місій з прав людини та неурядових правозахисних організацій відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 71/205, 72/190, 73/263, 74/168 і 75/192;
 - c) усунути дискримінаційні нормативні бар'єри, що забороняють або обмежують діяльність релігійних груп у Криму, зокрема Свідків Єгови та Православної церкви України;
 - d) утриматися від депортації осіб, узятих під варту, до Російської Федерації для відбування там покарання у вигляді позбавлення волі та повернути в Крим всіх уже депортованих;
 - e) забезпечити поводження з особами, позбавленими волі, відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН поводження з в'язнями (Правила Нельсона Манделі) і Правил ООН, що стосуються поводження з жінками-в'язнями та мір покарання для жінок-правопорушників, не пов'язаних з позбавленням волі (Бангкокські правила), і доступ до належного медичного обслуговування.